

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО «УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра літургійних наук

Магістерська робота

СЛУЖБИ ПРОРОКІВ У МІСЯЧНИХ МІНЕЯХ
ВІЗАНТІЙСЬКОГО ОБРЯДУ

Студент 6-го курсу: Юрій Тис

Науковий керівник: Ігор Васишин

доктор богослов'я

Рецензент: Василь Рудейко

доктор богослов'я

Львів 2021

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ ПРОРОКІВ У СВЯТОМУ ПИСЬМІ	9
1.1. Хто такі пророки?	10
1.2. ПРАВДИВІ І ФАЛЬШИВІ ПРОРОКИ	14
1.3. СХОЖІСТЬ ПРОРОЦТВ СТАРОГО І НОВОГО ЗАВІТІВ	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СЛУЖБ УСІХ СВЯТ ІВАНА ПРЕДТЕЧІ, А ТАКОЖ ПРОРОКА ІЛЛІ ТА ПРОРОКА ДАНИЇЛА	24
2.1. ЗАЧАТТЯ ЧЕСНОГО СЛАВНОГО ПРОРОКА І ХРЕСТИТЕЛЯ ІВАНА	24
2.2. ПЕРШЕ І ДРУГЕ ВІДНАЙДЕННЯ ЧЕСНОЇ ГОЛОВИ ПРЕДТЕЧІ ІВАНА ХРЕСТИТЕЛЯ	26
2.3. ТРЕТЄ СЛАВНЕ ВІДНАЙДЕННЯ ГОЛОВИ ІВАНА ХРЕСТИТЕЛЯ	27
2.4. РІЗДВО ПРОРОКА І ПРЕДТЕЧІ ІВАНА ХРЕСТИТЕЛЯ	28
2.5. УСІКНОВЕННЯ ЧЕСНОЇ ГОЛОВИ СЛАВНОГО ПРОРОКА, ПРЕДТЕЧІ І ХРЕСТИТЕЛЯ ІВАНА	30
2.7. ПАМ'ЯТЬ (СПОМИН) СВЯТОГО ПРОРОКА ДАНИЇЛА	33
2.8. СВЯТО ПРОРОКА ІЛЛІ	35
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ СЛУЖБ УСІХ МАЛИХ ПРОРОКІВ ТА ДЕКІЛЬКОХ ВЕЛИКИХ	38
3.1. ВЕРЕСЕНЬ	38
<i>А. Пророк і боговидець Мойсей</i>	<i>38</i>
<i>Б. Пророк Захарія, батько Івана Предтечі</i>	<i>40</i>
<i>В. Пророк Йона</i>	<i>41</i>

3.2. ЖОВТЕНЬ.....	42
<i>А. Пророк Осія.....</i>	<i>42</i>
<i>Б. Пророк Йоїл.....</i>	<i>44</i>
3.3. ЛИСТОПАД.....	45
<i>А. Пророк Авдій.....</i>	<i>45</i>
3.4. ГРУДЕНЬ	46
<i>А. Пророк Наум</i>	<i>46</i>
<i>Б. Пророк Аввакум</i>	<i>47</i>
<i>В. Пророк Софонія</i>	<i>48</i>
<i>Г. Пророк Агей.....</i>	<i>50</i>
<i>Д. Цар і пророк Давид</i>	<i>51</i>
3.5. СІЧЕНЬ.....	53
<i>А. Пророк Малахія.....</i>	<i>53</i>
3.6. ЛЮТИЙ	54
<i>А. Пророк Захарія Серповидець.....</i>	<i>54</i>
3.7. КВІТЕНЬ.....	55
<i>А. Пророк Агав.....</i>	<i>55</i>
3.8. ТРАВЕНЬ	57
<i>А. Святий пророк Божий Єремія.....</i>	<i>57</i>
<i>Б. Пророка Божого Ісаї.....</i>	<i>58</i>
3.9. ЧЕРВЕНЬ	60
<i>А. Пророк Єлисей</i>	<i>60</i>
<i>Б. Пророк Амос.....</i>	<i>62</i>
3.10. ЛИПЕНЬ	63
<i>А. Пророк Єзекиїл.....</i>	<i>63</i>
3.11. СЕРПЕНЬ.....	64
<i>А. Пророк Міхей</i>	<i>64</i>
<i>Б. Пророк Самуїл.....</i>	<i>66</i>

ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	73
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Найкращим виявом і нерозлучною частиною обряду є літургійний рік. Церковний рік сповнений безліччю календарних свят. Це ніби велика, мальовнича панорама, на якій у різноманітних барвах намальована наша історія відкуплення, а барвами є свята¹. Немає ні одного дня, щоб ми не вшановували пам'яті якогось святого чи іншого визначного торжества. В календарі є багато Господських і Богородичних свят, але все таки, більшу частину календаря займають свята на честь святих. Їх почитання є невід'ємною частиною життя Церкви, адже дивлячись на котрогось із них, перед нами повстає перш за все особа, котра своїм життям старалась наслідувати Ісуса Христа. З їхньою поміччю нам легше спілкуватися з нашим Творцем, маючи таких великих посередників.

Серед пам'яті святих є і дні пророків. На превеликий жаль, для пересічного християнина, а навіть і для священнослужителя відомо лише те, що існував той чи інший пророк, бо десь це вже чули чи читали зі Святого Письма. Але, коли саме вшановується його пам'ять, і чи є його день у місяцеслові не всі задумуються над цим питанням.

Актуальністю теми є те, що незважаючи на важливу роль пророків в історії спасіння людства, їхні свята зараз дуже маловідомі. Зазвичай більшість свят пророків не є великими, і мало з них є полієленим, чи тим більше бдінним, за винятком хіба що свят Івана Хрестителя, який є дуже вшанований у нашому церковному році, пророка Даниїла та пророка Іллі, про котрих знають більше людей, та їхні дні пам'яті спогадуються. Але дуже багато пророчих свят невеликі і займають другорядне місце у рангу свят календарного року. Донести їх роль до мирян – це є дуже важлива місія. Показати їх діяльність, розповісти про те, як вони діяли, до кого промовляли і тим самим показати, що їх слова є важливим і зараз, у сучасному світі.

Дослідження базується винятково на тих пророках, свята (пам'яті) яких знаходяться у часословах (мінеях), а аналіз літургійних текстів обмежується до

¹ Див. Катрій Ю. *Пізнай свій обряд*. Львів 2004, 7.

тропарів, кондаків та стихир на Вечірні. У виняткових випадках наводяться тексти утрені, але лише як тло для кращого розкриття теми. Свята пророків, які можна знайти в місяцеслові, є об'єктом дослідження цієї праці.

Метою цієї роботи є відкрити свята пророків для Божого люду, переглянути їх служби, навести певні пастирські, богословські аргументи чи хоча б підвести читача до того, щоб у майбутньому ці свята стали більш пошанованими у нашій церкві, чи хоча б їх дні були відомі, коли якого пророка ми спогадуємо. Щоб, можливо, колись їхні служби не переносилися на неділю, а святкувалися в той самий день, коли воно припадає в календарі.

Оригінальністю дослідження є те, що незважаючи на неповторну і колосальну роль пророків у Біблії, у церквах практично відсутня бібліографія і дослідження на цю тематику. Відкриття багатства богослов'я пророчих книг у літургії та їхній зв'язок із літургійними текстами допоможе краще розуміти нашу християнську традицію.

Для опрацювання роботи будуть опрацьовуватися служби пророкам з *Мінеї місячних, виданих у Почаєві* та *Місячних мінеї XVII*, тексти яких на 99% є кальками з Грецької мінеї, а також з *Молитвослова 1990* та *Мінеї Святкової, УПЦ КП*. З цих богослужбових книг буде взято служби пророкам, які там містяться, ті служби, які знаходяться в кількох мінеях будуть опрацьовані і порівняні, хоча таких служб є мало, за винятком *Мінеї місячних Почаїв* та *Місячних мінеї XVII*, цих двох, де тексти майже ідентичні. Також для опису самих пророків, а також їхньої діяльності до уваги візьмуться енциклопедичні видання, а зокрема Православна енциклопедія, видана у Москві (та її електронна версія pravenc.ru), Словник біблійного богослов'я 1990, Католицька енциклопедія 1907-1912 та інші джерела, з яких можна почерпнути цінну інформацію про святих, пам'ять яких буде згадуватися.

У першому розділі буде розкрито тему: хто ж такі пророки, яка їхня роль та завдання у житті тогочасного суспільства і не лише під час їхнього земного життя, а також і зараз. У другому міститиметься опис усіх свят, присвячених святому Івану Предтечі і Хрестителю, а також пророкам Даниїлу та Іллі, оскільки

ці всі свята досить відомі, а тексти їхніх служб легкодоступні для читання українською. Також буде наголошено на їх важливості в літургійному році. Третій розділ міститиме опис усіх пророчих свят малих пророків та тих великих, котрих не було в другому розділі. Будуть представлені їхні життєписи, роль у житті народу та аналіз текстів їхніх служб.

Метод, який використовуватиметься у роботі - порівняльно-аналітичний, оскільки буде порівняно тексти, їх наявність чи відсутність у певних мінеях, вичитуватимуться певні біографічні відомості, які мають місце в літургійних текстах і зіставлятимуться з життям того чи іншого пророка, а також описовий метод, щоб багато почерпнути з життя кожного з цих пророків та того, що ввійшло у їхні служби, буде описано коротко їхні життя і діяльність, а робитиметься це так: починаючи від вересня місяця, яким починається місяцеслов, і закінчуючи серпнем, останнім місяцем року, день за днем, шукаємо пам'яті пророків. Після цього шукаємо в мінеях синаксар, а у разі його відсутності – в інших джерелах відомості про цього персонажа. Зіставляємо літургійні тексти та енциклопедичну інформацію про кожного зі святих, роблячи висновки. Опісля доповнюємо інформацію про самі тропарі, стихири, їх наявність чи відсутність.

Проблематикою дослідження є те, що літургійні тексти, присвячені споминам пророків, містяться у мінеях. Саме вони (ці тексти) повинні би стати відправною точкою для розкриття багатства пророчої думки про Бога. Ці тексти є доступні багатьох, оскільки трішки потрудившись можна знайти їх в інтернеті на офіційних виданнях, єдиною трудностю буде мова, тому що українською мовою ми маємо мало служб пророків. Нині ці тексти фактично займають другорядну роль літургійного життя (за винятком хіба що тропарів з кондаками та стихир із загальної служби), їх потрібно відкрити наново, опрацювати і подати на загаль.

Ця магістерська робота може стати відправною точкою для вивчення та опрацювання цієї теми в майбутньому. Тому що ми ще багато не знаємо про пророків, а тим більше маємо за важливу місію навчати про це людей. А як це

робити без відповідних знань? Тому, колись можливо ця робота стане для когось стимулом до написання більш розширеного і глибшого дослідження.

РОЗДІЛ 1

РОЛЬ ПРОРОКІВ У СВЯТОМУ ПИСЬМІ

Роль пророків у Святому Письмі є дуже вагома. Мабуть оминати їх неможливо. Навіть якщо подивитися на зміст Біблії, скільки сторінок є присвячено пророчим книгам або діяльності цих людей. Старозавітні пророки, як посланці Бога, небесного Царя, мали завдання контролювати і перевіряти діяльність земних царів та їх адміністрацію, напоумлювати та вказувати на провини, радити і підтримувати у складних обставинах².

Видно, що в житті тогочасного суспільства вони відігравали значну, можна навіть сказати, ключову роль. Вони були ніби тими «Представниками Бога на землі», його устами, які промовляли до народу. Про їх роль можна говорити багато, адже вона справді значуща для того чи іншого народу.

Часто їм доводилося промовляти якраз до вищих шарів населення, а саме до царів та влади, пробуючи донести слова Бога Господа, який вибрав їх. Так наприклад пророк Єремія, використовуючи метафору пастухи та овець, критикував царя Йоакима і його адміністрацію за недбале ставлення до народу³, кажучи: «Горе пастухам, що занапащують і розганяють овець моєї отари – слово Господнє. Тим то так говорить Господь, Бог Ізраїлів, до пастирів, що пасуть народ народ мій: Ви порозганяли моїх овець, ви їх розполохали, а не наглядали за ними. Оце ж я скараю вас за ваші лихі вчинки – слово Господнє» (Єр 23,1–2).

Вони були критиками соціального нерівноправ'я свого часу. При цьому критика біблійних пророків конструктивна і вона не лише вказує на вихід з проблеми, але своєю пророчою уявою відкриває його, запрошуючи читача в царство кращого Царя⁴, що і є дуже захоплююче в пророчих книгах. Якщо пророк не відображав сіяння Господнього, він втратив би своє власне світло,

² Див. Теслюк Г. *Ставлення до влади Старозавітніх пророків // Християнин і світ* 2 (2010) 4-8. <http://xic.com.ua/index.php>.

³ Там само.

⁴ Див. Брюггеман У. *Пророческое воображение*. Черкаси 2012, 3.

якщо ж би він не спішив спасінню людини, він не мав би ніякого власного значення⁵.

В наш час під словом «пророцтво», всі розуміють звіщення майбутніх подій. Старозавітні пророки теж зверталися до майбутнього, але основним для їхньої проповіді було теперішнє. Їх ціль – закликати народ повернутися до Бога і вірити в Нього⁶.

Вони були перешкодою світської радості Ізраїля, духовними провідниками і проповідниками теократії в Ізраїлі, ревними захисниками Божого Завіту, живими свідками майбутнього, не тільки Ізраїля, а і всього людства, були, спочатку, людьми Слова, а потім і Духа (Ос 9,7; Йо 2,29)⁷. Пророцтво має також своє певне місце в громаді Ізраїлю, воно є її невід'ємною частиною, але нею не поглинається. Поки існує держава в ній знаходиться пророк⁸.

1.1. ХТО ТАКІ ПРОРОКИ?

На стародавньому сході всюди були люди займалися магією або проріканням майбутнього (Дан 2,2; 4,3)⁹. Їх вважали здатними отримувати різного роду повідомлення від божества. У них іноді просили поради перш ніж почати будь-яке діло. Подібні ж функції виконували пророки Ізраїлю¹⁰.

Якщо запитати людей, яких пророків вони знають, чи про кого з них можуть щось розказати більше ніж просто їхнє ім'я, то багато хто скаже, мабуть про Іллю, хтось про Єлисея, хтось ще може розкаже про Йону, бо багато кому відома історія з його життя, як він опинився в череві риби. Але, напевно, небагато людей зможе розказати про інших пророків, яких ще є досить багато.

⁵ Див. Антоніні Б. *Екзегезис книг Ветхого Завета*. Москва 1994, 70.

⁶ Див. Кили Р. *Книги Библии // Библейская энциклопедия*. Москва 1996, 94.

⁷ Див. *Біблійні пророцтва та біблійні пророки* // <http://lpba.org.ua/> (20. 06. 2020).

⁸ Див. Beauchamp Р. *Пророк* // Леон-Дюфура К. (ред.) *Словарь библейского богословия* Київ 2003, 935.

⁹ Дан 2,2 «Тоді цар звелів скликати віщунів, чародіїв, ворожбитів і халдеїв, щоб вони відгадали цареві сни. Прийшли вони й поставали перед царем»; Дан 4,3 «І дав я наказ привести до мене всіх вавилонських мудреців, щоб з'ясували мені його значення».

¹⁰ Див. Beauchamp Р. *Пророк*, 934.

В біблійному словнику можна знайти інформацію хто такий пророк: Грецьке слово «профетес», як і єврейське «Набі» означають одне: вісник, оратор, тому пророк - не провісник майбутнього, а слуга і уста Божі (Вих 7,1-2 ; 2 Пет 1,21)¹¹. Якщо поглянемо у Святе Письмо, то там Авраама названо пророком (Бут 20,7)¹², але наскільки знаємо він нічого не пророкував. Він просто повірив Богу, вірив Йому правдиво і до кінця, так само і Мойсей ніби нічого пророчого не висловлював, але він сповістив народу весь закон, порядок богослужіння, все те, що передав йому Господь.

Пророкувати - діяти і говорити по натхненню, виконувати волю Божу (Ам 3,8), справжні пророки завжди пророкували, підкоряючись Духу Божу або Його слову, яке вони ясно чули (Іс 61,1; Єр 25,1-3).¹³ Пророка неможливо було обрати або призначити. Сам Господь наділяв цих людей Своєю благодаттю, та відкривав таємниці Свого промислу¹⁴.

Той, хто читає Святе Письмо, може познайомитися з кожним з них на Його сторінках, а особливо в Старому Завіті. Коли чуємо слово «пророк», на гадку одразу спадає хтось, хто передбачає майбутнє. Хто ж трохи ознайомлений з Біблією, уявляє собі також певну групу персонажів із неї та книги, що мають у назві слово «пророк»¹⁵.

Якщо заглянемо в словник біблійного богослов'я, то там побачимо, що пророк – це особа, покликана Богом донести до людей Його волю¹⁶. З цього чітко бачимо, що в очах багатьох людей бачення пророка якимось дуже просте і примітивне, бо вони його бачать тільки як того, хто передбачає майбутнє. В світлі теперішнього часу, то схоже на якогось екстрасенса чи навіть мага. А от біблійний словник, та й взагалі сама Біблія каже нам про те, що це люди, які

¹¹ Див. Вихлянец В. *Пророк // Біблейский Словарь: к русской канонической Библии Синодального перевода 1816-76 гг.* Москва-Коптево 1984-1994, 205.

¹² Див. Вихлянец В. *Пророк*, 205.

¹³ Див. Вихлянец В. *Пророчествовать // Біблейский Словарь: к русской канонической Библии Синодального перевода 1816-76 гг.* Москва-Коптево 1984-1994, 207.

¹⁴ Див. *Чи можна вірити пророцтвам?* // <https://spzh.news/ua> (20. 06. 2020).

¹⁵ Див. *Хто такі пророки?* // <http://www.vytaniya.info/> (20. 06. 2020).

¹⁶ Див. *Пророк // Біблійний словник* // <https://bible-lessons.in.ua/> (20. 06. 2020).

виконують Божу волю тут, на землі¹⁷. Це ніби ті, хто доносить істину від Бога до людей, навіть якщо часом вона є зовсім нелегка до сприйняття людям.

В Старому Заповіті є чітка заповідь щодо слухання пророків:

Пророка з-поміж вас, з твоїх братів, такого, як я, Господь, Бог твій, настановить тобі; його маєте слухатися. Точнісінько, як ти благав був Господа, Бога твого, на Хорив-горі в день зборів, казавши: О, коли б я вже більш не чув голосу Господа, Бога мого, й не бачив його великого полум'я, щоб не вмерти. Тоді сказав Господь до мене: Добре вони сказали! Я викличу для них з-посеред їхніх братів пророка такого, як ти; я вкладу мої слова йому в уста, й він говоритиме до них все, що йому накажу. А хто не послухається моїх слів, що їх він у моєму імені промовить до них, то жадатиму від того рахунку. (Втор 18, 15-19)¹⁸.

Бачимо, що Господь, заступається за своїх пророків, і боронить їх, якщо хтось не послухається слів їхніх, які промовлені від Нього. Так само є досить відомий вислів Господа Ісуса, коли Він каже: «Істинно кажу вам: Жодного пророка не приймають у своїй батьківщині» (Лк 4,24). Тим самим хоче сказати, що люди звикли швидше слухатися своїх стереотипів ніж радше голосу Бога. Так, через посередника - пророка, одного чи іншого, але все одно голосу Бога.

Але, коли говоримо про пророків, то не будемо вже прив'язуватися до статі, чоловіка чи жінки. Саме так, багато людей вважає, що пророками були тільки чоловіки, я і сам так думав колись. Але якщо почитаємо уважніше Святе Письмо, то бачимо, що і деяких жінок найменовано званнями «пророчиці»¹⁹. То дуже гарно свідчить про свободу діяльності Святого Духа, яких розливає свою благодать на всіх, незважаючи ні на обставини ні на такі ознаки людськості, як вік чи стать. Хотів би перерахувати кілька таких жінок, а саме: сестру Мойсея Маріям названо «пророчицею» (Вих 15,20), після того як вони перейшли червоне море то вона почала: «Співайте для Господа, бо дійсно звеличився Він, коня й верхівця його кинув до моря!» (Вих 15,21)²⁰.

Також у час правління Суддів зустрічається «пророчиця» Девора, яка водночас виконувала уряд судді в Ізраїлі (Суд 4,4-5); саме вона «підтримає»

¹⁷ Див. *Пророк* // *Біблійний словник*.

¹⁸ Див. *Хто такий пророк?* // <https://credo.pro/> (20. 06. 2020).

¹⁹ Див. Джирланда А. *Ключ до Біблії: Старий Завіт*. Львів 2015, 154.

²⁰ Там само.

Варака та переконає його в Боже ім'я не лякатися ханаанян, а напасти на них і визволити Ізраїля (Суд 4,6-9)²¹. В книзі Неємії згадано навіть також і фальшиву, несправжню пророчицю Ноадію (Неєм 6,14), з Діянь Святих Апостолів також можна пригадати про одну віщунку, що приносила прибуток своїм господарям (Ді 16,16), так само і всім відома з Нового Завіту пророчиця Анна (Лк 2,36)²².

На відміну від священиків, в обов'язок яких входило давати настанови народу, пророки виступали лише часом і в виняткові моменти. Проте вони, як правило, пов'язували свою діяльність з певними святинями: Мойсей слухає Богу в скинії, Дебора пророкує у священного дуба, пророки часів Давида знаходяться при Ковчезі або Ефод²³.

Пророки не обов'язково мусіли добре говорити, наприклад хочу представити добре відомого для всіх пророка Мойсея. Всі знаємо, що говорити йому вдавалося важко і він досить переживав як буде промовляти до фараона, але і в цій немочі, Бог простягає свою руку і допомагає йому. Він посилає брата його Арона, щоб той допоміг Мойсею, тим самим Господь показує Мойсею його вибраність, незважаючи на людські недоліки, Бог тебе вибирає і хоче показати тобі, що ти це можеш та те, що ти готовий²⁴.

Кожна сторінка старозавітних писань, чи то історія, закон або пророцтво, осяяна славою Сина Божого. Оскільки вчення юдаїзму виникло з волі Бога, воно представляло собою сукупність євангельських пророцтв²⁵. Пророки завжди були «критиками» такого стану речей і такого менталітету чи поведінки, що суперечили союзові; отож вони часто вступали в конфлікт із тими, хто тримав у своїх руках владу; це були «невигідні» люди, яких нерідко намагалися примусити мовчати, іноді навіть вдаючись до ув'язнення і вбивства²⁶.

²¹ Джирланда А. *Ключ до Біблії: Старий Завіт*. Львів 2015, 154.

²² Див. Вихлянец В. *Пророчиця // Библейский Словарь: к русской канонической Библии Синодального перевода 1816-76 гг.* Москва-Коптево 1984-1994, 207.

²³ Див. Мень А. *Ветхозаветные пророки*. Ленинград 1991, 20.

²⁴ Вих 7,1-2 «Сказав Господь до Мойсея: Гляди ж, я настановив тебе як бога фараонові, а Арон, твій брат, буде тобі пророком. Ти говоритимеш йому все, що я тобі заповідаю, а Арон, брат твій, промовлятиме до фараона, щоб відпустив синів Ізраїля з землі своєї».

²⁵ Див. *Писание было дано, чтобы явить миру Христа* // <https://www.otkrovenie.de/> (20. 06. 2020).

²⁶ Див. *Хто такі пророки?* // <http://www.vytaniya.info/> (20. 06. 2020).

Зараз, бачимо теж досить багато таких людей «теперішніх пророків», в нашому світі також їх є досить багато, людей, які так би мовити, хочуть промовити слово Боже, але нажаль їм дуже це важко вдається втілити в життя, бо темрява того світу заступає їх і то дуже сильно. Ці люди є невігідні тому світу, бо вони вказують на недоліки та недоліки, на те, що би мало бути поправлене, а це означає, що вони не такі як всі, вони інші. Так було і з пророками колись, мабуть, але багато років тому.

Пророки стали ініціаторами трансформації релігійного акценту з культової діяльності на морально-етичний аспект, в якому вимагалось дотримання законів моралі, визначених Божими Заповідями²⁷. Промови пророків багаті емоційними інтонаціями: в них чуються іронія і благання, тріумфує гімн і нарікання, риторичний пафос і душевність інтимної бесіди. Але в цілому вони сповнені внутрішньої напруженості і пристрасного кипіння²⁸, про що розповість вже кожен із пророків про себе особисто.

Всіх пророків об'єднувало єдине світосприйняття: вони проповідували чистий монотеїзм, перебуваючи в постійній боротьбі з ідолопоклонством. Пророки намагалися вирішити соціальні проблеми свого суспільства. Їх проповіді пронизані ідеєю соціальної справедливості²⁹.

1.2. ПРАВДИВІ І ФАЛЬШИВІ ПРОРОКИ

«А той пророк, що зухвало відважиться промовляти Моїм Ім'ям слова, яких Я не наказав був йому говорити, і що буде говорити, і що буде говорити ім'ям інших богів, хай помре той пророк» (Втор 18,20). Бачимо проблему, перед якою ставить Господь єврейський народ. Починають появлятися люди, які видають себе за пророків, бажаючи говорити від імені Божого, хоча насправді не є ним послані.

²⁷ Москаленко Л. *Пророки як формат релігійного лідерства єврейського народу* // Наука. Релігія. Суспільство (2011) 132.

²⁸ Див. Мень А. *Ветхозаветные пророки*. Ленинград 1991, 21.

²⁹ Москаленко. *Пророки як формат релігійного лідерства єврейського народу*, 132.

Господь Бог, знаючи, що це станеться, адже серце людське завжди любить схитрувати попереджає свій народ перед небезпекою.

Метою справжніх пророків був заклик людей до покаяння і виправлення. Підтвердженням цього було здійснення пророцтв. Все це дуже важливо, адже вже в Старому Заповіті ми зустрічаємо лжепророків – людей, які керувалися не Божою, а своєю волею і передбачали те, що слухачам хотілося почути³⁰.

«Улюблені, не кожному духові вірте, але випробовуйте духів, чи від Бога вони, бо неправдивих пророків багато з'явилося в світ» (1Пв 4,1). В Євангелії від Івана знаходимо ці слова, видно як євангелист застерігає, що не можна вірити кожному духу, тому, що є велика загроза того, що в світ прийшло багато фальшивих пророків, які будуть говорити не від імені Бога, але від свого імені, напевно в такому разі лжепророк отримував прихильність правителів, соціуму і, відповідно, безбідне життя.

Пророки не пропонували конкретних планів соціального устрою, бо вони були вчителями віри. Але саме віра повинна була, на їхню думку, служити головним орієнтиром у пошуках Землі Обітованої. Людина повинна прагнути до неї, не відриваючи, проте, погляду від духовного ідеалу, накресленого перед ним³¹.

Дещо схоже ми теж знаємо з Діянь Апостолів (Ді 19, 13-16), коли сім синів якогось Скеви хотіли вигнати іменем Божим злого духа, і як він до них обізався та викрив шарлатанів. А що з ними сталося потім то ми вже знаємо, той чоловік наскочив на них і перемиг їх³². Те саме і тут бачимо, і в Старому і в Новому Заповіті були ці фальшиві пророки, які хотіли чи то слави, чи то визнання людей, чи отримати Божу силу, все може бути. Наприклад: в книзі пророка Єремії

³⁰ Див. *Чи можна вірити пророцтвам?* // <https://spzh.news/ua> (20. 06. 2020).

³¹ Див. Мень А. *Ветхозаветные пророки*. Ленинград 1991, 248.

³² Ді 19,13-16 «Деякі з юдейських мандрівних заклиначів пробували й собі призвати ім'я Господа Ісуса на тих, що мали злих духів, кажучи: «Заклинаю вас Ісусом, якого Павло проповідує». То були сім синів якогось Скеви, юдейського первосвященика, які так робили. Злий дух озвався до них, кажучи: «Ісуса я знаю і Павла знаю; ви ж, хто такі?» І наскочив на них той чоловік, в якому був злий дух, і перемигши їх - одних і других, - подужав так їх, що вони голі і поранені втекли з того дому».

згадується Ананія, який є лжепророком (Єр 28,1), а також згадується і Ахав, що був теж фальшивим пророком (Єр 29, 21)³³.

Так само лжепророк Шемяя, який пророкував, посилав людей вірити неправді, але Господь його не посилав, про, що він сам і каже (Єр 29,31-32)³⁴. В книзі Хронік, читаємо про 400 чоловік, які пророкували, ще й пророкували брехню, бо були самозванці (2 Хр 18,5), вони сказали тоді ізраїльському царю йти війною на Рамот гілеадський³⁵.

Бачимо, що в книгах як Старого так і Нового Завіту є достатньо інформації про лжепророків, які кожен у свій час та на свій манер використовували людей задля чи то збагачення, чи то слави, але точно діяли супроти волі Божої, оскільки то для них було тільки ремесло і нічого більше. А, як відомо, пророк – це воля Божа та Його уста.

Але, завжди відрізнити копію від оригіналу є дуже просто, якщо людина в цьому розуміється. Так само і народ, коли хотів жити з своїм Богом, то дуже легко міг розпізнати де є фальшивий пророк, а де справжній. Перше, що завжди відрізняє підроблених від справжніх, це бажання збагатитися. Справжні пророки ніколи не брали за мету матеріальні блага, вони просто творили волю Божу, провадячи святе життя в кожних своїх вчинках. На відміну від брехунів, котрі лише того і хотіли, щоб збагатитися від свого «ремесла», яке для справжніх пророків ніколи не стало б «ремеслом»³⁶.

Пророк Міхей у своїй книзі, якраз говорить про неправдивих пророків, а точніше вказує про те, яка доля їх чекає:

Так говорить Господь на пророків, що вводять народ Мій у блуд, що зубами своїми гризуть та покликають: «Мир!» А на того, хто їм не дає що до рота, на нього святу війну оголошують. Тому буде вам ніч, щоб не стало видіння, і стемніє вам, щоб не чарувати. І над тими пророками сонце закотиться, і над ними потемніє день. І посоромлені будуть такі прозорливці, і будуть застиджені чарівники, і всі вони свої уста закриють, бо не буде їм Божої відповіді. А я повний сили й Господнього Духа, і правди й відваги, щоб представити Якову прогріх його, а Ізраїлеві — його гріх. (Мі 3,5-8).

³³ Див. Вихлянец В. *Пророк*, 205.

³⁴ Там само.

³⁵ Там само.

³⁶ Див. *Хто такі пророки?* // <http://www.vytaniya.info/> (20. 06. 2020).

Дуже гарно описано слова, які вище були сказані про користолюбство тих фальшивих пророків, де говориться, про те, наскільки вони вміють кожному оповідати те, що потрібно, де буде прибуток значить мир віщують, де нічого не дадуть, значить проголошують війну і біду. Але, як завжди Господь дає надію на краще, кажучи, що вони засоромляться і перестануть проповідувати, а слово Боже все одно буде проголошуватися.

Пророків Господь обирав довільно, це не завжди мусли бути люди високого становища чи хтось заможний. Наприклад, Ісая походив з визначного роду, Амос був бідним пастухом і оброблювачем сикоморів, Єзекиїл був священничого походження³⁷. Це знову ж таки свідчить про свободу діяльності Святого Духа, який обирав народу пророка. Пророки воістину були «боговидцями» і «друзями Божими», трепет близькості несповідимі пронизує кожне їхнє слово. Тим часом наступники їх усвідомлюють себе вже в іншому становищі. Їхні послідовники вже беруть до уваги людський досвід або писемність тори. Це може здатися зниженням релігійного рівня, і в якомусь сенсі так воно і є³⁸.

Книга пророка Єремії теж оповідає про фальшивих пророків:

А ви не прислухайтесь до ваших пророків, і до ваших ворожбитів, і до ваших сновидців, і до ваших знахарів, і до ваших чарівників, що говорять до вас, кажучи: «Не служіть вавилонському цареві!» Бо вони пророкують вам неправду, щоб віддалити вас з вашої землі, — і Я вас вижену, і ви погинете. А народ, що вкладе свою шию в ярмо вавилонського царя й буде служити йому, — то залишу його на його землі, — говорить Господь, — і він буде її обробляти, і буде сидіти на ній (Єрм 27,9-11).

Тут чітко прослідковується як пророк Єремія застерігає Ізраїльський народ перед фальшивими пророками, які є і будуть діяти весь час. Господь каже, що потрібно слухати голосу серця, не треба йти за ворожбитами і знахарями, які і є тими фальшивими пророками, бо для справжнього пророка його діяльність ніколи не стане ремеслом.

³⁷ Див. Джирланда А. Ключ до Біблії. Львів 2015, 157.

³⁸ Див. Мень А. *Ветхозаветные пророки*. Ленинград 1991, 246.

Про лжепророків, тобто фальшивих пророків говорив сам Ісус Христос: «Стережіться лжепророків, що приходять до вас в овечій одежі, а всередині – вовки хижі» (Мт 7,15). Христос наголошує, що вчинки людей повинні відповідати їхнім словам, а не потрібно просто говорити, щоб говорити, а не виконувати своїх слів, тим самим возносячи себе. Те ж і робили, мабуть, фальшиві пророки в єврейському народі, заради слави та збагачення.

«Тобі сказано, о чоловіче, що є добре і чого Господь від тебе вимагає: лише чинити справедливість, любити милосердя і покірно ходити перед твоїм Богом» (Міх 6,8). Як бачимо, з цієї цитати, що не є настільки великі вимоги Господа Бога для нас, щоб бути біля Нього і, щоб людям було добре. Все дуже просто, але потрібно виконати зовсім трохи. Видно як тонко говорить Бог про відносини між людьми, про людяність, співчуття, мабуть те, чого не вистарчало людям в той час, але наскільки воно є вагоме та важливе, вміння любити та співчувати ближньому.

2. СХОЖІСТЬ ПРОРОЦТВ СТАРОГО І НОВОГО ЗАВІТІВ

Правильне поняття пророцтва щодо Євангелія настільки ж важливе і змістовне, як і інші частини Писання. Бог надихнув пророків записати пророцтва Писання, щоб з їх допомогою люди могли знайти порятуюнок³⁹. Часто пророки в своїх пророчих видіннях зіставляють в одній картині події, віддалені один від один на протязі багатьох століть і навіть тисячоліть⁴⁰.

Оскільки ми ведемо мову про пророків та їхню роль у Святому Письмі, то не потрібно обмежуватися тільки Старим Завітом, хоча, звісно він є дуже наповненим біблійними пророцтвами та мовою пророків. Але не потрібно забувати, що є ще і Новий Завіт, треба взяти його теж до уваги, бо там також можна, часом, знайти багато цікавих фактів про те, як перегукуються пророцтва між одним та іншими завітами.

³⁹ Див. *Писание было дано, чтобы явить миру Христа.*

⁴⁰ Див. *Ветхий Завет о Мессии* // <https://lib.pravmir.ru/> (21. 06. 2020).

Хочу це зробити на основі кількох пророків, щоб продемонструвати ту тяглість Завітів, від Старого до Нового, де часто є схожі пророцтва. Той, хто читає писання пророків повинен звикнути дивитися на події в такий багатовікової перспективі, в якій одночасно показано початок, середина і кінець довгого і складного духовного процесу⁴¹.

Наприклад, Книга Даниїла належить до апокаліптичної літератури. Тому й не дивно, що найбільше вона перекликається з книгою Одкровення. Обидві книги називають «найжахливішими книгами Біблії»⁴² через розповіді про кінець світу та його ознаки. Проте, це не єдине місце, де можна відслідкувати вплив Книги Даниїла у Новому Завіті.

Наприклад, у Євангелії від Марка головною темою являється «месіянська таємниця» Ісуса, яка говорить про Христа як про людину і як про «очікуваного, що мав повернутися у славі, оповитий небесами»⁴³. Євангеліє від Матея звертає увагу на тему Небесного царства та Ісуса в образі царського судді⁴⁴.

Також книга пророка Єзекиїла перегукується в Новому Завіті, хоча в книгах Нового Завіту, зокрема Євангеліях, не має прямих цитат із Книги пророка Єзекиїла. Символічний образ вина в Йо 15,1-10 це відголосок Єз 15,1-8, так само образ доброго пастиря Йо 10,11-18 відгомін Єз 34,11-16 з деякими елементами, що перегукуються із Зах 11,4-17⁴⁵. Також Єз 37,1-14 разом з іншими традиційними текстами про воскресіння мертвих, як основу для Мт 27,51-53⁴⁶.

Книга Одкровення є практично побудована на запозиченнях із Книги пророка Єзекиїла. Символічна дія, яку виконує пророк, ковтаючи книгу, описана в Од 5,1 та Од 10,1-11. Джерело з Єз 47,1-12 з'являється в Од 22,1-3⁴⁷. Також декілька елементів, які використав пророк в описі нового Храму та нового

⁴¹ Див. *Ветхий Завет о Мессии* // <https://lib.pravmir.ru/> (21. 06. 2020).

⁴² Див. Ля Кок А. *Книга пророка Даниїла* // *Міжнародний біблійний коментар* Т. III. *Повчальні та пророчі книги* / перекл. Реуцька Н. та ін. // Шманько Т. (ред) Львів 2018, 442.

⁴³ Див. Ля Кок. *Книга пророка Даниїла*, 448.

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Див. Руїс Х. А. *Книга пророка Єзекиїла* // *Міжнародний біблійний коментар* Т. III. *Повчальні та пророчі книги* / перекл. Реуцька Н. та ін. // Шманько Т. (ред) Львів 2018, 429.

⁴⁶ Див. Руїс. *Книга пророка Єзекиїла*, 432.

⁴⁷ Там само.

Єрусалиму, знаходимо в Од 11,1 та 21,10. Також є численні алюзії Од 4,2-11; пор. Єз1,4-28; Од 6,8; пор. Єз 14,21; Од 11,1; пор. Єз 40,3⁴⁸.

Як бачимо, досить багато перегукуються старозавітні пророки з останньою книгою Святого Письма, Книгою Одкровення. Але це і не дивно бо вона досить таки насичена образами та різними символами, які не завжди потрібно буквально сприймати.

В даному розділі не можна оминати увагою і пророка Ісаю, якого пророцтва досить часто згадуються в Новому Завіті, от наприклад: гімн Захарії в Євангелії від Луки (Лк 1,67-69) є натяк на: «Голос чути, - Стелить Господеві, дорогу в пустині, рівняйте в степу шлях нашому Богу» (Іс 40,3)⁴⁹, Іван Хреститель, як «голос вопіючого в пустині» схоже на Іс 40,3. Хрещення Ісуса (Мт 3,17 і Мр 1,10) згадується прорване небо схоже на (Іс 63,19)⁵⁰. Притча про орендарів-убивць (Мт 21,33-46), це пісня про виноградник (Іс 5,2). У (Еф 2,17-18) про тайну примирення юдеїв і поган залучено цитати (Іс 57,19). Видіння Божого Престолу з книги Од 4, пов'язане з (Іс 6,1-5)⁵¹.

Не можна опустити слова пророка Ісаї і про похорон в гробі багатого чоловіка, а саме: «Гріб йому призначили разом з безбожними і з злочинцями його могила, хоч він і не винив насильство і не було в устах його обману» (Іс 53,9), порівнюється з євангельською розповіддю про похорон Ісуса Христа: «Прийшов муж багатий із Ариматеї, на ім'я Йосип, що й був навчався в Ісуса він просив Тіла Ісуса і взявши Тіло, Йосип обвив його плащаницею чистою і поклав його в новому своєму гробі» (Мт 27,57-60)⁵².

Пророк Захарія дуже часто зустрічається в Новому Завіті, а саме коли його слова перегукуються з словами текстів Нового Завіту, зараз спробую представити їх:

⁴⁸ Див. Руїс. *Книга пророка Єзекиїла*, 400.

⁴⁹ Див. Паллетье А. *Книга пророка Ісаї // Міжнародний біблійний коментар Т. III. Повчальні та пророчі книги / перекл. Реуцька Н. та ін. // Шманько Т. (ред) Львів 2018, 289.*

⁵⁰ Див. Паллетье А. *Книга пророка Ісаї*, 289.

⁵¹ Див. Паллетье А. *Книга пророка Ісаї*, 290.

⁵² Див. *Исполнение ветхозаветных пророчеств в Новом Завете // https://azbyka.ru/ (21. 06. 2020).*

Наприклад, образ коней, який можна відшукати в Новому Завіті: (Зах 1,8) «Бачив я вночі, аж ось чоловік верхи на коні гнідому стоїть між чорницями, що в глибині. А за ним коні гніді, вороні й білі». (Зах 6,2-3) «У першій колісниці були гніді коні; у другій колісниці були вороні коні, у третій колісниці білі коні, а в четвертій колісниці, строкаті коні⁵³».

Цей образ бачимо в книзі Одкровення (Од 19,11) «І побачив я небо відкрите; і от - кінь білий, і хто сидить на ньому, Вірний зветься і Правдивий, і в справедливості судить і воює»⁵⁴.

В'їзд Ісуса Христа в Єрусалим описує теж пророк Захарія (Зах 9,9) «Радуйся вельми, о дочко Сіону! Викрикуй, о дочко Єрусалиму! Ось цар твій іде до тебе, справедливий і переможний, смиренний і верхи на ослі їде, на осяті, на молоденькій ослиці». Тут можна порівняти – Мт 21,5 «Скажіть дочці сіонській: Ось цар твій іде до тебе; лагідний і верхи на ослиці, – на осяті, синові підяремної». Йо 12,15: «Не страхайся, дочко Сіону, ось іде твій цар верхи на жереб'яті ослиному»⁵⁵.

«І скажу їм: Якщо вам це добре, то дайте платню Мою, якщо ж ні, - не давайте; і вони відважать в сплату Мені тридцять срібняків» (Зах 11,12), маємо аналог слів у Новому Завіті зі всім відомої розповіді про останні години Ісуса Христа тут, на землі про те як Юда продає Його: «І сказав: Що хочете дати мені, і я вам Його видам? Вони запропонували йому тридцять срібняків » (Мт 26,15)⁵⁶.

«Ви утечете, як утікали від землетрусу за Осії, юдейського царя. І прийде Господь, Бог мій, й усі святі з ним» (Зах 14,5). Можна порівняти до (1 Сол 3,13) «Щоб він зміцнив ваші серця бездоганними у святості перед Богом і Отцем нашим за дня приходу Господа нашого Ісуса з усіма його святими»⁵⁷.

⁵³ Див. Андіньяк П. *Книга пророка Захарії // Міжнародний біблійний коментар* Т. III. *Повчальні та пророчі книги* / перекл. Реуцька Н. та ін. // Шманько Т. (ред) Львів 2018, 579.

⁵⁴ Див. Андіньяк. *Книга пророка Захарії*, 579.

⁵⁵ Див. Андіньяк. *Книга пророка Захарії*, 582.

⁵⁶ Див. *Исполнение ветхозаветных пророчеств в Новом Завете* // <https://azbyka.ru/> (21. 06. 2020).

⁵⁷ Див. *Исполнение ветхозаветных пророчеств в Новом Завете*.

Бачимо, що пророк Захарія теж дуже часто зустрічається в книзі Одкровення. Взагалі дуже цікава книга, у своїх образах скриває дуже багато слів старозавітних пророків.

Важливо є сказати про пророка Даниїла у Новому Завіті. Книга Одкровення просто переповнена образами з книги цього пророка. Наприклад чотири звірі (Дан 7), зустрічаються в (Од 12; 13; 17)⁵⁸. Коли читаємо як дракон скидає третю частину зір на землю (Од 12,4), то це можна порівняти з (Дан 8,10)⁵⁹. Потрібно зауважити ще одну річ, в книзі Даниїла немає ніяких прямих передбачень про Месію. Дуже часто (Дан 7,13), образ того, хто йде на небесних хмарах, пов'язують з Месією на основі того, що Ісус казав: «Тоді Ісус сказав до нього: Ти мовив. Тільки ж кажу вам: Віднині ви побачите Чоловічого Сина, який сидітиме праворуч Всемогутнього і буде йти на небесних хмарах» (Мт 26,64).⁶⁰

Можна згадати ще одного з пророків, а саме пророка Малахію: До текстів цієї книги звертаються євангелісти-синоптики і апостол Павло в посланні до Римлян⁶¹. Апостол пише, що Бог вибрав собі народ Ізраїля не через заслуги людей, а через власне бажання⁶². За Новим Завітом Господь не повинен обмежувати спасіння тільки Ізраїльським народом, а дарує вічне життя через жертву Христову для всіх. Божий посланець, згідно з новозавітнім трактуванням, це Іван Хреститель. Євангеліст Марко, за Малахією, вказує на есхатологічну важливість Ісусового пришествя: щоби проголосити Боже Царство. Зрештою, Ісус також визнав есхатологічну місію Йоана⁶³.

З усього вище сказаного випливає, що роль пророків у житті Ізраїлю є дуже важливою, Господь, напевне, бачивши, що твориться в Його світі мусів їх послати, щоб люди трохи навернулися на Його стежки. Хоча видно, як люди і на цьому Божому ділі хотіли спробувати наживитися. Починають появлятися фальшиві пророки, які не є послані Господом, але самі, своєю волею пророкують,

⁵⁸ Див. Даума Й. *Дорогами Ветхого Завета*. Т. IV. *Большие пророки*. Черкасы 2012, 272.

⁵⁹ Див. Даума. *Дорогами Ветхого Завета*, 272.

⁶⁰ Там само.

⁶¹ Див. Граффі Е. *Книга пророка Малахії // Міжнародний біблійний коментар* Т. III. *Повчальні та пророчі книги* / перекл. Реуцька Н. та ін. // Шманько Т. (ред) Львів 2018, 588.

⁶² Див. Граффі Е. *Книга пророка Малахії*, 588.

⁶³ Там само.

про що є багато спогадів в Святому Письмі. Бо, справді, вони є тим важливим Його голосом серед народу, а головне, що вони не боялися промовляти і навіть якщо треба дорікнути чи критикувати владу та царів. Те, що вони говорили в Старому Завіті справджується і в Новому. Це показує тяглість віків та важливу річ, що один і інший Завіт, це одне ціле.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СЛУЖБ УСІХ СВЯТ ІВАНА ПРЕДТЕЧІ, А ТАКОЖ ПРОРОКА ІЛІІ ТА ПРОРОКА ДАНИЇЛА

Між святими, що їх почитає церква, особливо славиться Іван Хреститель, Господній Предтеча. Про це свідчить те, що в церковному календарі Йому присвячено аж шість празників. Це велетень духа, який стоїть на зламі Старого і Нового Завітів, той хто замикає пророків і відкриває апостолів¹. Про свята в його честь і буде йти мова у цьому розділі.

Для написання цього, а також наступного розділу магістерської роботи будуть опрацьовуватися служби пророкам з *Міней місячих Почаїв* та *Місячих міней XVIII ст.* тексти яких на 99% є схожі на грецькі мінеї, а також з *Молитвослова* та *Мінеї Святкової, УПЦ КП*. Дослідження буде обмежене лише тими службами, які можна знайти у місячних мінеях, а опрацьовуватися будуть не всі тексти, а тропарі, кондаки чи стихирі. Хіба, що в деяких випадках частини Утрени, для того, щоби краще розкрити тему.

2.1. ЗАЧАТТЯ ЧЕСНОГО СЛАВНОГО ПРОРОКА І ХРЕСТИТЕЛЯ ІВАНА

23 вересня свята церква спогадує Зачаття пророка Івана Хрестителя². Про цього величного і знатного мужа ми можемо дізнатися з Святого Письма, відразу на початку Євангелія від Луки, а саме: Лк 1,1-80. Свято цього пророка є з Великим Славослов'ям також досить багато храмів названо на його честь, варто подивитися до його служби. Варто зауважити, що між датами Зачаття Предтечі (23 вересня) та його Різдва (24 червня) є символічний період – 9 місяців і 1 день. Також між святами Зачаття Божої Матері святою Анною (9 грудня) та її Різдрвом (8 вересня) є 9 місяців мінус один день. У той час як між Зачаттям Ісуса Христа

¹ Див. Катрій Ю. *Пізнай свій обряд*. Львів 2004, 390.

² Єдиний святий у календарі (окрім Христа і Богородиці), якому приписано святкувати не лише день його смерті, але також і день його Зачаття (23 вересня), Різдва (24 червня), а також Собору (7 січня), двічі Знайдення голови (24 лютого і 25 травня), та якому присвячений спеціально один із днів тижня – вівторок.

(празником Благовіщення 25 березня) та Різдом (25 грудня) є рівно 9 місяців. Це символізує його досконалість, а також те, що Ісус – це Бог, натомість Богородиця та святий Іван Хреститель – це люди.

Одразу ж перша стихира нам оповідає про подію, яка сталася з Захарією в храмі, а саме видіння ангела. Про це ми можемо читати в Євангелії апостола Луки³. Відразу наступна стихира милує око, тому що вона є в формі діалогу Захарії та ангела, коли він не вірить, що має статись таке чудо, наводячи навіть факти з життя жінки, адже вона неплідна. І взагалі, як він каже: «я прийшов просити спасіння людям, а не чада»⁴.

Стихира на «Слава» є змістовна і найбільше вражає вислів «Із самих пелен в пустиню вселився єси»⁵, а також його тут названо вищим від усіх пророків, та є заклик, щоб він не переставав молитися за нас⁶. Ще і ще раз наголошується на величчі цього чоловіка. Канон на утрени береться як святого так і октоїха, обидва канони є твореннями Івана Дамаскина⁷.

Тропар святого оповідає нам радше про святу Єлизавету, матір Івана, та закликає її радіти, а саме: «Ти, що перше не родила, неплідна, радуйся: бо це справді зачала ти світильника сонця, який має просвітити всю вселенну, яка хворіє сліпотою»⁸, а друга частина також і додає радості і батьку, Захарії «Радуйся, Захаріє, і клич з повною надією: пророк найвищого є той, що має народитися»⁹. Бачимо дуже насичений тропар історичними фактами та епітетами. Справді, вона була неплідна, Івана дійсно можна назвати світильником, оскільки він випромінював не тільки світло, а й тепло, яке просвічувало якраз цю сліпоту про яку і читаємо, сліпоту гріха. Це свято є великим для церкви і його почитання є для нас важливим.

³ Див. Лк 1,8-26 (Подія про появу ангела в храмі Захарії, та те що має з ним статися за його невірство. Зважаючи на обсяг тексту можна його прочитати з Святого Письма).

⁴ Див. КНИГА МІННІА. МЦЬ ФЕВРУАРИЙ [...] Початокъ ꙗвлѣнїа, 100, б.

⁵ Див. КНИГА МІННІА. МЦЬ ФЕВРУАРИЙ // 100, б.

⁶ Там само.

⁷ Див. *Иоан Дамаскин* // <https://credo.pro/> (Іван дамаскин відомий з християнських поетів, написав багато гімнів на честь Богородиці і святих, вважається останнім Отцем Східної Церкви, а також залічений до грона Вчителів Церкви) (22. 06 2020).

⁸ Див. КНИГА МІННІА. МЦЬ СЕПТЕМВРІЙ [...] Початокъ ꙗвлѣнїа, 146 а.

⁹ Там само.

2.2. ПЕРШЕ І ДРУГЕ ВІДНАЙДЕННЯ ЧЕСНОЇ ГОЛОВИ ПРЕДТЕЧІ ІВАНА ХРЕСТИТЕЛЯ

24 лютого наша свята церква святкує пам'ять Івана Хрестителя, а в особливий спосіб віднайдення його голови. Про мученицьку смерть пророка буде описано в пізніших підрозділах, а зараз потрібно зупинитись на віднайденні його голови¹⁰.

Стосовно самого свята, то потрібно сказати, що свято є поліелейне, а це означає, що воно має багато змінних своїх частин. На жаль, наша книга, з якої ми молимося, *Молитвослов* не має окремої служби цієї, і рекомендується брати змінні частини з служби Усікновення¹¹.

Що ж стосовно стихир, то вся похвала приписується святій і світлій голові Івана Предтечі. «Голова, що Агнця Божого провістила¹²», «Та, що чудес потоки видає¹³», «Мечем відсічена і та, що нечистоту відсікає¹⁴». Бачимо як гарно прикрашена і оспівана пречиста голова Івана Хрестителя, при чому кожен з тих порівнянь наголошує, яке ми свято вшановуємо, витягами з історії події.

Подано три читання з Старого Завіту, після чого йдуть *Стихири на стиховні* і знову чуємо це порівняння «як із руди золото так само із землі просіяла голова»¹⁵. Бачимо, що знову ж таки перегукується момент з життя.

Хочеться сказати про тропар, точніше про його фрагмент «З висот вона збирає безліч ангелів, на низах же скликає рід людський, щоб одногосно віддати славу Богу»¹⁶. Потрібно відзначити одну важливу роль цього свята як посередника людей з ангелами, те, що нас єднає. Бог хоче показати свою божественну силу через свого Предтечу навіть по його смерті. Іван вже не має

¹⁰ Див. Иоан Креститель // <https://www.pravenc.ru/> (Відомо, що голова після усікновення була захована і в пізнішому часі, вже за часів князя Константина Великого була віднайдена, був ряд історій що відбувало потім з нею, про недбалих монахів що не хотіли її нести, та про Євстатія що сховав її, але потім все одно її знайшли) (22. 06. 2020).

¹¹ Див. Тропарі Мінеї – Календар, Перше і друге віднайдення чесної голови Йоана Хрестителя // *Молитвослов. Часослов – Октоїх – Тріодь – Мінея*. Рим – Торонто: Видавництво ОО. Василіян 1990, 1286.

¹² Див. *Мінея святкова*, 24 лютого, Перше і друге віднайдення чесної голови Йоана Хрестителя стихира *Господи звиваю я* // *Мінея Святкова*, 28.

¹³ Див. *Мінея святкова*, 24 лютого, Перше і друге віднайдення чесної голови Йоана Хрестителя, друга стихира *Господи, звиваю я* // *Мінея Святкова*, 27.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Див. *Мінея святкова*, 24 лютого, Перше і друге віднайдення чесної голови Йоана Хрестителя, *Стихири на стиховній* // *Мінея Святкова*, 32.

¹⁶ Див. Календар, 24 лютого, Перше і друге віднайдення чесної голови Йоана Хрестителя // *Молитвослов*, 1286.

мови, але навіть вмерши він проповідує по світі. Про це ми можемо читати і в кондаку цього славного пророка, що закінчується словами «Бо ти знову як передше, у світі проповідуєш покаєння»¹⁷.

Також важливо пам'ятати, що коли це свято випаде на неділю М'ясопусну чи Сиропусну то потрібно на вечірні брати три воскресні стихири, три тріоди і три святого, а не шість як перше¹⁸. Якщо подивитися устав, то це свято може мати багато випадків у який день припадає. Типик о. Ісидора Дольницького детально подає цих 12 випадків, для докладнішого вивчення краще дивитись туди¹⁹. Але все одно, навіть, у неділю служба цього святого не пропускається. Хочеться наголосити на важливості і величі даного святого і самого свята. На жаль, ми повинні брати змінні частини з служби Усікновення, щоб молитися доступною мовою.

2.3. ТРЕТЄ СЛАВНЕ ВІДНАЙДЕННЯ ГОЛОВИ ІВАНА ХРЕСТИТЕЛЯ

25 травня церкви східного обряду вшановують спомин свята третього віднайдення чесної голови Івана Хрестителя. Про те, що було вже два віднайдення вже описувалося, але є ще одне. Історія цього свята є така, що 850 року під час нападу мусульман з Царгороду голову переховали в Комни від іконоборців, і одного разу під час молитви патріярха Ігнатія, йому було об'явлено місце де вона похована, і таким чином її було віднайдене²⁰.

Служба цього пророка є поліелейна і може випадати в дні від вівторка після неділі Самарянки до понеділка після другої неділі після неділі Всіх Святих²¹. Для детальнішого ознайомлення і не тільки, а особливо для того, щоб добре орієнтуватися як і коли служити цю відправу, потрібно звернутися до Типика о. Ісидора Дольницького на сторінках 284-286.

¹⁷ Див. Календар, 24 лютого, Перше і друге віднайдення чесної голови Йоана Хрестителя // *Молитвослов*, 1286.

¹⁸ Див. Дольницький І. *Типик Української Католицької Церкви*. Жовква 2012, 208-209.

¹⁹ Там само.

²⁰ Див. 7 червня за церковним календарем - третє віднайдення голови святого Йоана Хрестителя // <https://molbuk.ua/> (22. 06. 2020).

²¹ Див. Дольницький І. *Типик Української Католицької Церкви*. Жовква 2012, 284-285.

Що ж стосується текстів свята то потрібно сказати, що читаючи їх, помітно як вони перегукуються з текстами першого і другого віднайдення голови Предтечі, про те як вона ясніше соня заблистіла, як просвітила крізь землю своїми проміннями²². Є три старозавітні читання, при чому одне з книги пророка Ісаї, бачимо як пов'язані між собою є пророки та через призму двох Заповітів.

Тропар цієї служби є власний: «Як божественний скарб, захований у землі, Христос відкрив нам голову твою, Пророче і Предтече. Отож, зійшовшись на її віднайдення, богомовними піснями оспівуймо всі Спасителя, що спасає нас від зотління, молитвами своїми»²³. Бачимо, що голова це скарб, і напевно тут і криється певний підтекст, бо і справді голова це надзвичайний механізм створений Богом. Якщо без руки чи ноги ми ще зможемо жити, то без неї нас точно чекає смерть. Бог показує чудо, появленням голови Предтечі, щоб через її світло, ми сповнилися духовного світла.

Про це і можна прочитати у кондаку свята, що «Він освячує тих, що вірно поклоняються і кличуть, Премудрий Хрестителю Христовий, спаси всіх нас»²⁴.

Направду маємо великого святого і величне його свято. Дуже добре, коли в церквах його святкують, але на превеликий жаль це не завжди є так. Іван Хреститель має багато свят в році на свою честь, шкода, що багато з нас знає Різдво Івана і то тільки через деякі обрядові звички. Потрібно нести людям і решту свят пов'язані з цим могутнім небесним покровителем.

2.4. РІЗДВО ПРОРОКА І ПРЕДТЕЧІ ІВАНА ХРЕСТИТЕЛЯ

24 червня наша свята церква віддає славу Івану Хрестителю. Цей пророк вдостоєний честі, і в році має багато празників. Про це свято знають багато людей, багато де стоять храми в цю честь. Про Його народження не слід описувати, оскільки це вже було подано у святі Зачаття Івана Предтечі²⁵.

²² Див. *КНИГА МИНІЯ. Міцх млії* [...] *Почієвкх ꙗвѣща*, 97 а – 97 б.

²³ Див. *Календар*, тропар 25 липня, Третє віднайдення чесної голови Йоана Хрестителя // *Молитвослов*, 1298.

²⁴ Там само.

²⁵ Див. Лк 1,1-80 (Оскільки, це дуже багато тексту, можна прочитати його з Святого Письма).

Якщо говорити про службу, то потрібно сказати, що це є велике, Литійне свято. Потрібно сказати, що на це свято є загальний устав з Литією. Для більш детальної інформації по тому, як і коли брати це свято потрібно звернутися до Типика о. Ісидора Дольницького, наприклад що робити якщо свято випаде зі святом Євхаристії чи Співстражданням Пресвятої Богородиці²⁶.

Перша і друга стихира оповідає про певну подію з життя Івана, а якщо точніше то з життя його батька: «Іван своїм народженням розв'язує Захарію німоту»²⁷. Знаємо про те, що його батько за невірство став німим поки не народив Голос Божий Іван²⁸.

Третя стихира описує Івана як «Великий між народженими з жінок і перший між пророками», це перегукується з словами самого Христа в Лк 7,28²⁹. Наступна стихира розповідає про зустріч Марії і Єлисавети, де є ця відома фраза «Здригнулося дитя в її лоні»³⁰.

В стихирі після Євангелія на утрени говориться ще про одного великого пророка – Ісаю, а саме: «Здійснилося слово пророка Ісаї, ось бо пошлю мого посланця перед лицем твоїм, який приготує дорогу твою перед тобою»³¹. Глибокий текст пояснює мету приходу Івана на землю, готувати дорогу Господню, йти перед Ним, проповідувати покаєння на спасіння. Нам як Його дітям, теж личить це робити, свідчивши свою віру в Нього.

Тропар цього свята є власний, оповідає про те, що «Неплідність родительки і батьківська безмовність розрішаються одним твоїм народженням»³². Бачимо, які великі діла Христос приготував для людей, і яка Його сила. Та, хто не могла мати дитини родить, той, хто не повірив замовк, і лише прийнявши це Христос

²⁶ Див. Дольницький І. *Типик Української Католицької Церкви*. Жовква 2012, 288-289.

²⁷ Див. *Мінея святкова*, 24 червня, Різдво Йоана Хрестителя, перша, друга і третя стихирини *Господи, звиваю я // Мінея Святкова*, 263-264.

²⁸ Лк 1,20 «І ось замовкнеш і не зможеш говорити аж до дня, коли це здійсниться, за те, що ти не повірив словам моїм, які здійсняться свого часу».

²⁹ Лк 7,28 «Кажу вам: Між народженими від жінок нема більшого понад Івана. Та найменший у Божому Царстві той більший за нього»

³⁰ Лк 1,41-43 «Коли ж Єлисавета зачула Маріїн привіт, затріпотала дитина в утробі її. І Єлисавета наповнилась Духом Святим, і скрикнула голосом гучним, та й прорекла: Благословенна Ти між жонами, і благословенний Плід утроби твоєї!»

³¹ Див. *Мінея святкова*, стихира після Євангелія // *Молитвослов*, 919.

³² Див. *Служби празників і святим*, тропар 24 червня, Різдво Йоана Хрестителя // *Прийдіте поклонімся*. Львів: Видавництво Свічадо 2009, 792.

дарує благодать. Свято вчить нас з вірою приймати Христові слова, любити Його і припадати до Нього.

Іван вдостоєний великої честі йти перед Ісусом. Перед тим, кого Старозавітні пророки могли лише проповідувати словами в далекому минулому. А він має честь діткнутися верху голови Христа, про що і говорить нам кондак свята³³.

Це свято є великим і дуже популярним у наші церкви. На цей празник є звичай приносити в храм зілля для освячення, бо вже воно дозріло і ці первоплоди приносять до церкви, щоб Господь поблагословив їх для споживання³⁴. Дуже гарно, що тексти є доступні будь кому, можна їх знайти у *Молитвослові* українською мовою. Це дуже добре, оскільки багато хто може з них почерпнути мудрості.

2.5. УСІКНОВЕННЯ ЧЕСНОЇ ГОЛОВИ СЛАВНОГО ПРОРОКА, ПРЕДТЕЧІ І ХРЕСТИТЕЛЯ ІВАНА

Пророче свято, яке закінчує наш календар є свято Усікновення чесної голови славного пророка, предтечі і Хрестителя Івана. Його ми святкуємо 29 серпня. Це ще одне свято приурочене цьому величному і славному пророку Івану Хрестителю. Відомості про цю подію можна дізнатися з Євангелії від Матея 14,3-12³⁵. Ця історія є відома дуже багатьом людям, мабуть коли запитати якою смертю помер Іван Хреститель, то практично кожен, навіть якщо не до деталей, то точно скаже що в цей спосіб.

³³ Див. *Календар*, кондак 24 червня, Різдво Йоана Хрестителя // *Молитвослов*, 1301 «Бо кого пророки проповідували на того він у Йордані руку поклав».

³⁴ Див. Дорожницький Д. *Празники церковного року*. Львів 2013, 240

³⁵ Мт 14,3-12 «3 Бо Ірод був схопив Йоана, зв'язав його і вкинув у темницю – через Іродіяду, жінку брата свого Филипа; Йоан бо говорив до нього: “Не можна тобі її мати.” Він хотів його вбити, та боявся народу, бо його мали за пророка. Коли настав день народження Ірода, дочка Іродіяди танцювала перед усіма й догодила Іродові; отож, клянучись, обіцяв їй дати, чого тільки попросить. Та, під намовою матері своєї, сказала йому: «Дай мені тут на полумиску голову Йоана Хрестителя». І засмутився цар, але задля клятви і тих, що разом за столом сиділи, звелів дати, – тож послав стяти голову Йоанові в темниці. Принесли, отже, на полумиску його голову й дали дівчині, а та піднесла своїй матері».

Що ж стосується служби цього свята, то треба сказати, що все береться за уставом 24 липня, хоча Львівський синод каже переносити службу на неділю, коли вона випадає на будень, наступну, хіба якщо то буде 1 вересня, то на попередню, бо там випадає Індікт і святого Симеона³⁶. Хоча не зовсім думаю, що це є корисно, оскільки це велике свято і можна би було його святкувати тоді коли припаде.

З стихир на *Господи взиваю я* можна дізнатися якраз це історичне тло даного свята. Розповідається про «Мерзенний бенкет безсоромного Ірода», про «Нікчемну танечницю»³⁷, про ту подію, яка відбулася з Іваном, тобто про його страту.

Дуже глибокою і промовистою є стихири на Слава: «Щоб не слухати докорів твоїх за беззаконне життя, Ірод злостиво передав твою, Предтече, голову нечестивій жінці, не думав окаянний, що сам себе цим засуджує»³⁸. Великі слова, які тут написані, їх можна знайти у Євангелії від Матея 14,3-5³⁹. Бачимо основну причину цього вбивства. Яка залишається актуальною і зараз. Іван говорив правду, яку часто важко сприйняти, особливо стосовно даного гріха, який і зараз є в світі. Пророку дали замовчати, але яким жорстоким способом. Ірод цим себе і засудив, бо в цьому мерзенному вирі емоцій видав невинне життя.

За стихирами на Литію потрібно звернутися до *Міней Місячних*, оскільки *Молитвослов* їх не подає, що є мінусом. Що є дуже цікавим їх є аж шість, це показує багатство даного свята, його велич та те наскільки воно оспіване. Стихири нас запитують як величати цього святого: «Апостолом, мучеником чи ангелом»? І відразу отримуємо відповідь: «Ангелом тому, що як безтілесний жив, мучеником бо віддав життя мученицькою смертю»⁴⁰.

³⁶ Для детальнішого опрацювання уставу даного свята. Див. Дольницький І. *Типик Української Католицької Церкви*. Жовква 2012, 301.

³⁷ Див. *Мінея святкова*, 29 серпня, Усікновення Глави Йоана Хрестителя, перша, друга і третя стихирини *Господи, взиваю я* // *Мінея Святкова*, Київ: Видавництво УПЦ КП 2002, 657-658.

³⁸ Див. *Мінея святкова*, Слава: // *Молитвослов*, 1000.

³⁹ Мт 14,3-5 «Бо Ірод був схопив Йоана, зв'язав його і вкинув у темницю – через Іродіяду, жінку брата свого Филипа; Йоан бо говорив до нього: «Не можна тобі її мати». Він хотів його вбити, та боявся народу, бо його мали за пророка».

⁴⁰ Див. *Мінея святкова*, 657-658.

Четверта стихира подає один дуже цікавий момент, а саме: «Ми святкуємо Хрестителя Івана блаженне заколєння»⁴¹, а також текст «Відсічена голова в аді проповідує Христове Воскрєсіння»⁴². Бачимо наскільки велика жертва Івана Хрестителя, подібно овечки, яку ведуть на заколєння, так і його принесли в жертву, але все одно, Христос показує свою Божественну силу через його голову навіть окремо від тіла. Велич пророка сяє навіть після смерті звіщаючи мертвим про перемогу над гріхом Христа.

У стихирах на псалмі похвальнім є дуже гарні слова стихири: «Яке ж твердосердя Іродове, зневаживши бога переступами закону, він облудно лицемірить, що мусить додержувати клятву з удаваним смутком, до перелюбу додає убивство»⁴³. Бачимо це лицемірство Ірода, і що з нього випливає, подвійний гріх, один додається до іншого. Подія відбулася тисячі років тому, а тексти залишаються актуальні і сьогодні, як багато зараз в світі лицемірства, подібного до Іродового.

Інша стихира подає дуже гарне порівняння: «Святу голову, яку вшановують ангели, мерзенна блудниця принесла принесла матері перелюбниці»⁴⁴. Текст дуже гарно подає ці дві площини, чистоту, божественність і нечистоту, гріх. Того, кого ангели оспівують, той, хто йде перед Ісусом, його голову блудлива танечниця несе на полумиску.

Потрібно згадати також і про слова кондака: «Предтечі славне усікновення було божественним задумом, щоб він тим, які в аді перебували, проповідував прихід спасителя»⁴⁵. Бачимо дуже глибокий зміст кондака, про Божий задум, про те, що мусить відбутися ця страта пророка, щоб в аді проповідувати прихід Спасителя. Видно наскільки Господні дороги є невідомі, і як кожен із пророків у свій спосіб стає проповідником Божої благодаті, дехто, як бачимо і після смерті.

⁴¹ Див. *Мінея святкова*, стихира на Литії // *Молитвослов*, 218.

⁴² Там само.

⁴³ Див. *Мінея святкова*, стихира на псалмі похвальнім // *Молитвослов*, 1006.

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Див. *Календар*, 29 серпня, кондак Усікновення Йоана Хрестителя // *Молитвослов*, 1313.

2.7. ПАМ'ЯТЬ (СПОМИН) СВЯТОГО ПРОРОКА ДАНИЇЛА

17 грудня церква вшанує пророка Даниїла, а також задує разом з ним отроків Ананію, Азарію і Мисаїла. Даниїл і три його знатних однолітки (Ананія, Мисаїл та Азарія) жили і виховувалися при царському дворі (де вони отримали імена - Валтасар, Седрах, Мисах та Авденаго), навчаючись «книг та мови халдеїв»⁴⁶, але дотримуючись єврейських законів і традиції⁴⁷. Про детальніші відомості з життя святих можемо дізнатися з книги пророка Даниїла, тому що передати повністю не можливо це, а історії, які їх стосуються є дуже цікавими та промовистими.

В християнській традиції, книга пророка Даниїла є дуже популярною, її часто цитують. Що потрібно сказати, що цікавість до цієї книги проявляли такі великі мужі як Тома Аквінський, Єронім, Іполит, Лютер, Кальвін⁴⁸.

Стосовно служби цим святим, потрібно сказати, що може трапитися такий випадок, що їх пам'ять припаде на неділю святих праотців, в такому разі потрібно службу пророка лучити з воскресною Літургією⁴⁹. Також тексти *Мінеї* подають цю службу з Литією, хоча в деяких випадках пише що не завжди вона береться⁵⁰.

У Типіконі 1682 року і в наступних виданнях, включаючи сучасні, на *Господи, взиваю я* замість богородичного призначається стихира Передсвяття Різдва, що акцентує святковий статус пам'яті Даниїла і вавилонських отроків⁵¹. Свято пророка Даниїла та трьох отроків, ми бачимо є досить велике, навіть подана є служба з Литією, Велика Вечірня. Навіть коли воно в неділю випадає, то ми цієї служби не усуваємо, то що можна казати. На превеликий жаль, це свято ще так масово не святкується в нас, напевно лише в церквах монастирських,

⁴⁶ Дан 1,4 «Хлопців без ніякої хиби, гарних на вигляд, вивчених у всякій мудрості, бистрих до науки, розумних у знанні й здатних до служби в царському палаці, та щоб навчив їх письма й халдейської мови».

⁴⁷ Дан 1,8-16 «Даниїл постановив у своєму серці не сквернитись царськими харчами з царського столу й вином, що пив цар, тим і просив старшого над скопцями, щоб дозволено йому було не сквернитись. Бог зіслав Даниїлові ласкавість та прихильність з боку старшого над скопцями, але старший над скопцями сказав Даниїлові: Боюсь я мого пана, царя, що сам призначив для вас їжу й пиття, щоб він не побачив, що ваші обличчя схудли більше, ніж у хлопців вашого віку, і щоб ви не вчинили мене винним перед царем».

⁴⁸ Див. Дукан Ж. *Стенание Земли Исследование Книги пророка Даниила*. Москва 1995, 11.

⁴⁹ Див. *ВНИГЯ МИНІЯ. Міця декемврій* [...] Почієвкх ꙗлѣѣа, 85 б.

⁵⁰ Там само.

⁵¹ Див. *Даниил пророк* // <https://w.histrf.ru/> (Різдвяні піснеспіви до початку, власне, передсвяття зазвичай призначаються тільки на дні пам'яті великих святих) (22. 06. 2020).

семінарійних чи деяких поодиноких храмах. Але, якщо взяти на загальне, то це свято більше опускається ніж його вшановують⁵².

Третя стихира оповідає про деякі відомості з життя Даниїла, хоч це передає прикрашено епітетами, але все ж таки: «Бачивши праведного, Суцього суддю, що на престолі в славі сидить, здивувався цьому страшному видінню і написав другий прихід Христа»⁵³. Потрібно сказати, що в цьому є правда, оскільки відомо, що остання книга Святого Письма, Одкровення, сповнена символами, і дуже багато пророцтв є з книги пророка Даниїла.

Друга стихира святих отроків оповідає історію Дан 3,9-27, про те, як три отроки були вкинені в огненну піч, не поклонившись боввану, але були врятовані Богом.

Тропар «Великі подвиги віри, в джерелі полум'я, як на спокійній воді, святі три отроки радувалися; і пророк Даниїл пастирем левів, наче овець, являвся. їх молитвами, Христе Боже, спаси душі наші»⁵⁴. Знову ж таки бачимо ключовий момент цього празника, спасіння трьох отроків, вірою в правдивого Бога, який захоронив їх від вогню.

Кондак свята теж має дуже глибокий зміст «Рукописаному образіві не поклонившись, але неописанним єством захистившись, триблаженні, в подвизі вогню ви прославилися»⁵⁵. Бачимо як є важливим віра в правдивого Бога, вона подає життя та творить чудеса Його могутністю. Церква наголошує на величності цього свята, показуючи, на прикладі цих чотирьох мужів, силу віри в істинного Бога. Закликає не поклонятись рукотворним образам, але правдивому, неописанному єству як подає нам кондак свята.

⁵² Див. *Даниїл пророк* // <https://w.histrf.ru/> (22. 06. 2020).

⁵³ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЯ ДЕКАМВРІЙ* // 80 б.

⁵⁴ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЯ ДЕКАМВРІЙ* // 81, а.

⁵⁵ Там само.

2.8. СВЯТО ПРОРОКА ІЛЛІ

20 липня наша свята церква віддає похвалу Богу за святого пророка Іллю. Це великий і знайомий людям персонаж з Святого Письма. Багато хто має його як небесного покровителя, а основні відомості з його життя можна дізнатися у книзі Сирах 48,1-9⁵⁶, і побачити як Господь провадив його, сповнюючи життя пророка чудесами.

Стосовно служби, то треба сказати, що за постановою Львівського Синоду⁵⁷, вона береться з Литією і переноситься на неділю, якщо випадає у будень⁵⁸.

В *Мінеї*, подається рубка, де пише, що коли є храм в честь святого пророка Іллі, чи з дозволу настоятеля, то можна творити Литію⁵⁹.

Аналізуючи стихирі з вечірні, потрібно сказати, що практично кожна з них описує певні фрагменти з життя святого, до прикладу перша: «Ти щедрий Слове, у вогняній колісниці переставив із землі Іллю Тесвітязина»⁶⁰. Тут описаний момент з його життя, думаю відомий кожному, коли Ілля був взятий на небо у вогняній колісниці, і він є описаний у Святому Письмі II Цар 2,11⁶¹. Треба сказати, що пророк Ілля був удостоєний честі оминуті загальну долю людей, він не залишився в аді, куди як уявляли древні євреї потрапляли душі померлих⁶².

У третій стихирі є також описані два випадки життя святого Іллі: «Запалавши Божою ревністю, ти вигубив поганських безчесних жерців і словом стримав небо, щоб дощу на землю не давало»⁶³. Таким чином пророк Ілля

⁵⁶ Сир 48,1-9 «І з'явивсь Ілля, пророк вогненний, і слово його смолоскипом палало. Він навів на них голод і в ревності своїй їх поменшив. Словом Господнім небо замкнув, а й тричі вогонь із нього звів. Як ти прославивсь, Ілле, чудесами! Хто б похвалився рівністю з тобою? Збудив еси мертвого з смерті і з аду – Всевишнього словом. Ти скинув царів на загибель, прославлених – з їхнього ложа. Ти чув на Синаї докори, на Хориві – вирок відплати. Ти помазав царів на відплату, а й пророків, – своїх наступників. Полум'яний вихор вхопив тебе – колісниця з вогненними кінями».

⁵⁷ Див. Делятинський Р. *Єпископ Юліан Сас-Куїловський (1891-1899рр.): висока місія священничого служіння* // Заборовський Я. (ред). *Історія Станіславівської Єпархії (1885-1900рр.)* Івано-Франківськ 2001, 50. Львівський собор 1891р – ствердив католицьку віру і вірність греко-католицької церкви Апостольському Престолу. Було впорядковано посні дні і число свят, полагоджено справи церковного прапорядку, судівства і Літургії. (Подаю електронний варіант http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/15922/1/delyat-kniga_2001%20%281%29.pdf) (22.06.2020).

⁵⁸ Див. Дольницький І. *Типик Української Католицької Церкви*. Жовква 2012, 291.

⁵⁹ Див. *книга Мінній. Міця Іллії [...]* Початок ґаґґа, 98 а.

⁶⁰ Див. *Мінея святкова*, стихирі на Господи ззиваю я // *Молитвослов*, 949.

⁶¹ II Цар 2,11 «І сталося, як вони все йшли та говорили, аж ось появився огняний віз та огняні коні, і розлучили їх одного від одного. І вознісся Ілля в вихрі на небо»

⁶² Див. Мень О. *Як читати Біблію?*. Львів 2020, 130.

⁶³ Див. *Мінея святкова*, стихирі на Господи ззиваю я // *Молитвослов*, 949.

повстає перед народом як символ протистояння пророків Божих пророкам Ваала⁶⁴. Знаємо теж про такі події з життя пророка, вони описані в I Цар 17,1⁶⁵ та в I Цар 18,30-40⁶⁶, коли Ілля переміг Ваалових жерців з Божою допомогою, думаю цей випадок з життя святого є відомий досить багатьом людям.

Також є чотири читання з Старого Завіту, з книги Царів, в яких, власне теж розміщена історична частина з життя пророка. На жаль, *Молитвослов* не подає текстів на Литію, тому потрібно звернутися до іншого джерела, *Мінеї Місячні Почаїв 1761*⁶⁷ і звідти розглянути ці стихири.

Перша ж стихира гарно описує факт з життя святого, про перехід Йордану, а саме: «Молитвою Йордан розділив і по суші пройшов єси.»⁶⁸. Це і справді було, можемо то бачити в Святому Письмі, а саме: II Цар 2,8⁶⁹.

Практично всі тексти подають певні історичні відомості з життя Іллі. Це або переставлення на небо у колісниці, або перемога жерців, або перехід через Йордан. Навіть, якщо хтось не знайомий з життям цього святого, молячись чи Вечірню, чи Утреню, думаю, може зацікавитися такими фактами і податися до вивчання життя святого.

В *Стихирах на стиховні* пише «Явився ти, божественний Пророче, світлосяйною хмарою, що зрошує богопізнання всім вірним»⁷⁰. Дуже глибокий текст, оскільки як з хмари йде дощ для того, щоб зросити землю і на ній був

⁶⁴ Див. Сторки А. *Иисус и политика противопоставление властей*. Черкаси 2008, 301.

⁶⁵ I Цар 17,1 «І сказав тішб'янин Ілля, з гілеадських мешканців, до Ахава: Як живий Господь, Бог Ізраїлів, що перед лицем Його я стою, цими роками не буде роси та дощу, але тільки за моїм словом!»

⁶⁶ I Цар 18,30-40 «І сказав Ілля до всього народу: Підійдіть до мене! І підійшов увесь народ до нього, а він поправив розбитого Господнього жертівника. І взяв Ілля дванадцятро каміння, за числом племен синів Якова, до якого було слово Господне, говорячи: Ізраїль буде ім'я твоє! і збудував із того каміння жертівника в ім'я Господне, і зробив рова, площею на дві саті насіння, навколо жертівника. І наклав дров, і зарізав бичка та й поклав на дровах. І він сказав: Наповніть чотири відрі води, і нехай виллють на цілопалення та на дрова. І сказав: Повторіть! І повторили. І сказав: Зробіть утретє! І зробили втретє. І потекла вода навколо жертівника, а також рів наповнився водою. І сталося в час принесення хлібної жертви, що підійшов пророк Ілля та й сказав: Господи, Боже Авраамів, Ісаків та Ізраїлів! Сьогодні пізнають, що Ти Ізраїлів Бог, а я Твій раб, і що все оце я зробив Твоїм словом. Вислухай мене, Господи, вислухай мене, і нехай пізнає цей народ, що Ти Господь, Бог, і Ти обернеш їхнє серце назад! І спав Господній огонь, та й пожер цілопалення, і дрова, і каміння, і порох, і вилизав воду, що в рові... І побачили це всі люди, та й попадали на обличчя свої й говорили: Господь, Він Бог, Господь, Він Бог!»

⁶⁷ Див. *книга МІНІЯ. Міцх і'Лій* // 99 а.

⁶⁸ Там само.

⁶⁹ II Цар 2,8 «Тоді Ілля взяв свій плащ, згорнув його й вдарив по воді, і вода розступилась на обидва боки так, що вони перейшли по сухому».

⁷⁰ Див. *Мінея святкова*, 20 липня, святого пророка Іллі, перша, друга і третя стихирини *Господи, взиваю я* // *Мінея Святкова*, 428.

родючий ґрунт чи заступити нею пекуче сонце, так само і через слова пророка люд Божий отримував благодать Божу та мудрість Його науки.

Тропар нам каже: «У тілі ангел, пророків основа, другий Предтеча пришестья Христового – Ілля славний, з висоти послав Єлисеєві благодать недуги відганяти і прокажених очищати. Тому він подає оздоровлення тим, що його почитають»⁷¹. Бачимо наскільки великий є цей пророк, скількома епітетами прикрашене його славне ім'я.

В нашому народі пророк Ілля, є дуже шанований. Багато хто знає коли святкують його день. Дуже приємно, що це свято є детально описане в нашому *Молитвослові* українською мовою, який дуже доступний на кожній парафії.

Потрібно сказати, що Іван Хреститель надзвичайно вшанований у літургійному році. Бачимо наскільки багато є днів його пам'яті, кожен стосується певної події, а також важливими святами є дні пророка Ілля та Даниїла, як теж непересічні у нашому календарі. Тексти цих свят є відоміші ніж тексти інших пророків, з одного боку це дуже добре, що народ Божий має таких великих покровителів та молільників, а з іншого боку, свята інших багатьох пророків теж є дуже важливими, адже разом вони творять історію спасіння. Досліджуючи свята, які були описані в цьому розділі, видно їх прекрасні тексти, що надихають, а наступний розділ буде його доповненням, розкриваючи «заслону», що інші пророки мають свята менш важливі, спробуймо довести, що так не є.

⁷¹ Див. *Служби празників і святим*, 20 липня, тропар Іллі// *Прийдіте поклонімся*, 807.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ СЛУЖБ УСІХ МАЛИХ ПРОРОКІВ ТА ДЕКІЛЬКОХ ВЕЛИКИХ

Святий Августин каже: «Пророки, патріярхи, апостоли, мученики не народилися пророками, патріярхами, апостолами і мучениками, а народилися, як і всі люди, благодать же Святого Духа вони отримали щойно після свого народження»¹. Якщо взяти до уваги свята мучеників, апостолів чи інших святих, то вони досить відомі, тому що є поліелейними, а от свята пророків, за винятком Івана Хрестителя, пророка Іллі та деяких інших припадають в будні дні і займають другорядне місце з-поміж свят. Важливою місією духовенства є донести цю важливу тему до мирян.

Починати працю буде добре з вересня, оскільки цим місяцем починається календар і йти до серпня².

3.1. ВЕРЕСЕНЬ

А. ПРОРОК І БОГОВИДЕЦЬ МОЙСЕЙ

4 вересня церкви Візантійського обряду спогадують пам'ять пророка і боговидця Мойсея³. Мойсей жив у XIII-XII ст. до Різдва Христового. Він був єврейським визволителем, провідником, законодавцем, пророком та істориком (автором більшої частини перших п'яти книг Старого Завіту)⁴. Що стосується походження його імені, то він був названий Мойсеєм через те, що його витягнули з води (Вих 2,10)⁵. Мойсей був першим пророком, «боговидцем» та передавачем Заповідей

¹ Див. *Зачаття Чесного і Славного Пророка, Предтечі і Хрестителя Господнього Івана* // <https://ugcc-stk.km.ua/> (1. 07. 2020).

² Інформація, для ознайомлення з історичними подіями з життя пророків, знаходиться в додатку.

³ Див. *КНИГА МИНІЯ. Міцъ септемврий [...] Початкъ ꙗвѣнъ*, 21, а.

⁴ Див. *Moses, Encyclopedia // New Advent* <https://www.newadvent.org/> (1. 07. 2020).

⁵ Вих 2,10 «А як дитячко вирросло, привела його до фараонової дочки, і він став їй за сина. І надала йому ім'я Мойсей, кажучи, з води, мовляв, витягла я його».

Божих вибраному народові⁶. Пісні Мойсея (Вих 15 ,1 -19 та Втор 32,1-43) і досі є частиною Псалтиря (в додатку до псалмів) і вживаються як літургійні пісні – основа канону на Утрені у Великий піст⁷. Ірмоси «Помічник і покровитель» (1 і 2 пісні канону) та інші, схожі на них, власне, є парафразами цих пісень пророка. Недорікому Мойсеєві Бог посилає Аарона і вони разом проповідують.

Три стихири на *Господи, взиваю я* оповідають про деякі відомості з життя святого Мойсея, але до уваги хотів би взяти дуже цікавий текст третьої стихири, а саме: «В вогняній і божественній любові ти був співбесідник як друг Богу, і лицем до лица, Мойсею триблаженний, на творця дивлячись, бачивши спиною його сяйво⁸». Це досить відомий епізод з життя Мойсея, його ми можемо знайти в книзі Виходу, коли Мойсей розмовляв з Богом. «І сталося, коли сходяв Мойсей з гори Синай, а обидві таблиці свідництва в Мойсеєвій руці при сході його з гори, що Мойсей не знав, що лице його стало променіти, бо Бог говорив з ним» (Вих 34,29).

У каноні на утрені, який має акростих: «Мойсей, пророків перший, нехай похвалиться чудесами», в богородичних, які також поєднують образ неопалимої купини Мойсея, розквітлого жезла Аарона, як прообраз Богоматері⁹. Мойсей прославляється як «перший серед пророків», «народоводитель» (провідник) і «визволитель» та скрабниця Мудрости (1 пісня)¹⁰.

У каноні йдеться про ключові моменти з життя Мойсея: удар жезлом по Червоному морю, який прообразує силу Хреста (5 пісня)¹¹, споглядання Бога – закривання свого обличчя каменем та споглядання плечей Бога як образ майбутнього Воплочення (Вих 33,18)¹² (пісня 5)¹³, вхід у Божественну темряву

⁶ Див. *Moses*, <https://www.newadvent.org/> (1. 07. 2020).

⁷ Там само.

⁸ Див. *КНИГА МИНІЯ. МІЦЬ СЕПТЕМВРІЙ* // *Мінея*, 22, б.

⁹ Див. *КНИГА МИНІЯ. МІЦЬ СЕПТЕМВРІЙ* // *Мінея*, 22, б.

¹⁰ Див. *КНИГА МИНІЯ. МІЦЬ СЕПТЕМВРІЙ* // *Мінея*, 23, а.

¹¹ Там само.

¹² Вих 33,18 «І говорив Мойсей: Покажи мені, благаю, твою славу».

¹³ Там само.

(пісня 6), повеління будувати скинію Веселеїлові (Вих 38,22)¹⁴, явління Мойсеєві начальника небесного війська Михаїла (пісня 7)¹⁵.

Кондак пророка говорить про радість Мойсея і Аарона, бо «Кінець їхнього пророцтва сповнився і сьогодні сяє Хрест»¹⁶. Тут потрібно розуміти, що підіймання рук Мойсея, піднесення мідяного змія в пустелі, удар жезлом Червоного моря – це все прообрази Хреста Ісуса Христа.

Мойсей є дійсно проповідником Христа, який має прийти у плоті (пісня 8 і 9), той, який з'явився з пророком Іллею на горі Тавор під час Преображення Ісуса Христа (пісня 9)¹⁷.

Б. ПРОРОК ЗАХАРІЯ, БАТЬКО ІВАНА ПРЕДТЕЧИ

5 вересня церква спогадує пам'ять святого пророка Захарії. Пророк був священником в Єрусалимському храмі Лк 1,5, також добре є відомо, як під час його служінні він бачив видіння ангела Лк 1,8-21, який і сказав йому, що той матиме сина Івана¹⁸.

Стосовно служби святого пророка Захарії то є дуже цікаво, тому, що у *Мінеї* під цим днем є аж дві його служби. Одна з яких є велика, тобто «Служба пророка Захарії і праведної Єлизавети, де є їх храм». Велика частина всіх стихир свята є на честь святої Єлизавети¹⁹. До уваги потрібно взяти стихир на Литії, а саме: «Іван бачив Ісуса, це Агнець Божий сказав, що виконує пророцтво Ісаї, твій син Єлизавето є пророком»²⁰. Стихира подає дуже глибокий зміст, якраз розкриваються слова, що вона народить того, Хто буде йти перед Ісусом²¹.

Для того, щоб краще висвітлити образ пророка Захарії потрібно дивитись до першої його служби, не на честь храму, не святкової. Відразу в першій стихирі

¹⁴ Вих 38,22 «Бецалел же, син Урі, син Хура, з коліна Юди, зробив усе, що заповідав Господь Мойсеєві».

¹⁵ Там само.

¹⁶ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЬ СЕПТЕМВРІЙ* // *Мінея*, 23, а.

¹⁷ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЬ СЕПТЕМВРІЙ* // *Мінея*, 23 а – 23 б.

¹⁸ Див. Лк 1,5-25.

¹⁹ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЬ СЕПТЕМВРІЙ* // *Мінея*, 26, а.

²⁰ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЬ СЕПТЕМВРІЙ* // *Мінея*, 26, б.

²¹ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЬ СЕПТЕМВРІЙ* // *Мінея*, 27, а.

його подано «Як ангел послужив Богу²²». Наголошується на його відданості і вірності службі Богу, а в особливий спосіб у храмі. У третій стихирі він в певній мірі отримує запевнення, «служивши в храмі в храм Небесний ввійшов ти²³», підкреслюється його ревність у служінні Богу.

Канони подано два, обидва є творенням Теофана²⁴. Епітети канону наділяють святого рисами особливо обдарованої людини, яка завдяки своєму життю – рівня ангелів та єднанню із Творцем пророкує і проповідує вічне спасіння. Служба вказує на важливість свята та цього пророка. Якщо є така служба, значить десь і мають бути храми на його честь. Хоча навіть якщо і немає храму, брати Вечірню з Поліелеєм можна би було, що додасть урочистості святу.

В. ПРОРОК ЙОНА

22 вересня свята церква вшановує пам'ять святого пророка Йони. Про його життя дізнаємося зі сторінок Святого Письма в книзі пророка Йони. Про себе він казав: «Я – єврей і почитаю Господа небес, що сотворив море й землю» (Йо 1,9). Історію про його подорож до Ніневії знають багато людей, оскільки вона досить цікава і вражаюча, про бурю на морі, про те як він був в череві риби, про велику тикву²⁵. Потрібно сказати, що Божа милість не є обмежена тільки одним Ізраїлем, а розповсюджується навіть на ворогів його, спасіння є для всього світу²⁶.

Що ж стосується свята, то потрібно сказати, що через збіг інших святих: апостола Кодрата, священномученика Фоки та Йони пресвітера, а також через віддання свята Воздвиження Чесного Хреста, яке припадає на цей день, стихирі

²² Див. *КНИГА МІНІЯ. Міцъ септемврий* // *Мінея*, 27, б.

²³ Там само.

²⁴ Див. Житие преподобного Феодана исповедника и творца канонов // <https://omsk-eparhiya.ru/> (Преподобний Теофан народився від благочестивих батьків, що жили в Палестині. Збагнувши суєту і мінливість реального світу, він прийшов у Лавру святого Сави і присвятив своє життя Богові і чернечому життю. Святий Теофан склав урочистий канон про шанування святих ікон і залишив після себе Церкви Христової і багато інших піснеспівів. Від земного життя близько 850 року він переставився до Господа) (1. 07. 2020).

²⁵ Йо 1,1-4 «Слово Господнє надійшло до Йони, сина Амїтая: «Встань, іди в Ніневію, оте велике місто, і проповідуй проти нього, бо злоба їхня піднялася до мене». Та Йона встав, щоб утікати в Таршіш, далеко від Господа. Прийшов він до Яффи, знайшов корабель, що плив у Таршіш, заплатив за переправу й вступив до нього, щоб відплисти з ними у Таршіш, далеко від Господа».

²⁶ Див. Кили Р. *Книги Библии* // *Библийская энциклопедия*. Москва 1996, 97.

вечірні пророка Йони і його служба переноситься на повечір'я²⁷. Тому до уваги візьмемо канон, авторства якого не подано, але який має акростих «краєграніє»: *Твого пророка, Христа, оспівую славу*, де і відразу подаються дуже гарні слова: «Сподобився прообразити Христове Воскресіння»²⁸ (Мт 12,39-40). Це дуже гарне порівняння, адже подібно як Христос перебував в аді три дні, так само і Йона перебував в череві риби три дні і три ночі, і після того вийшов з нього.

Тропарці на каноні кажуть, що відклавши все житейське, Йона взяв свій хрест і як священик, виконуючи повеління Бога послідував за Ним²⁹. Знову ж таки в 5-й пісні канону наголошується на цьому перетині прообразу Христа, який три дні перебував в аді, так і Йона вийшов з черева риби на волю³⁰.

Кондак пророка каже, що: «Великим пророком показавши себе Йона, три дні просидівши в череві кита, виходить звідти непошкодженим і являється великим проповідником місту Ніневії³¹». Йона для нас є прикладом наполегливості і молитви, а ще його життя слугує прикладом того, що ми повинні бути покірні Божій волі та приймати її.

3.2. ЖОВТЕНЬ

А. ПРОРОК ОСІЯ

17 жовтня наша свята церква вшановує пророка Осію³². Цей святий пророк, перший з дванадцяти малих, жив за часів царя Узії, 800 років до Різдва Христового³³. Осія промовляв до людей, та звіщав те, що царства Юди і Ізраїля зникнуть і не матимуть ні царя, ні святині, ні жертовника³⁴. Осію називають пророком любові, оскільки з змісту його книги відомо про його нерозділене

²⁷ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЬ СЕПТЕМВРІЙ* // *Мінея*, 137, а.

²⁸ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЬ СЕПТЕМВРІЙ* // *Мінея*, 138, а.

²⁹ Там само.

³⁰ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЬ СЕПТЕМВРІЙ* // *Мінея*, 139, б.

³¹ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЬ СЕПТЕМВРІЙ* // *Мінея*, 140, а.

³² Див. *Календар, 17 жовтня* // *Молитвослов. Часослов – Октоїх – Тріодь – Мінея*. Рим – Торонто: Видавництво ОО. Василіян 1990, 1322.

³³ Див. Луцик І. *Життя святих*. Львів 2011, 587.

³⁴ Там само.

кохання, а саме те, що він був одружений з розпусною жінкою³⁵. Якраз цей гіркий досвід показав йому картину, що відчуває Господь коли Його зраджує вибраний народ³⁶.

Стосовно служби потрібно сказати, що вона випадає в один день з службою преподобномученика Андрея Критського³⁷. Третя пісня канону дуже красномовно говорить про нього: «Майбутнє бачити як теперішнє та юдейське відступлення, пророче ти сподобився³⁸». Бачимо, знову ж таки, ці слова, що пророк бачив те, що має статися в майбутньому, але з привілеєм, що бачив це як теперішнє, не видумуючи чогось нового, а просто знаючи те, що має статися. Те саме можна і читати в кондаку пророку Осії, про те, що він бачив далеке як те, що зараз³⁹.

Наступна ж пісня описує пророка як «Боговидне церковне око»⁴⁰, а також «Світлий і міцний приятелю Духа»⁴¹. Знову ж таки, цей епітет «око», яким досить часто називають пророків. Мабуть автор хоче наголосити на місії ока, а саме: воно виконує дуже важливу роль, адже тіло б було в постійній темряві і не знала б людина куди йти. Так само і пророк, будучи оком господнім, веде і показує дорогу народу.

На 9-й пісні канону бачимо *тропарець*: «З чинами ангельськими прославляємо Осію, бо прожив життя рівноангельське»⁴². Автор наголошує на чеснотах пророка, проте конкретно не називає їх. Дуже цікавий факт, але він це робить наголошуючи на його житті. Відомо, яке в нього було життя, адже жити

³⁵ Ос 1,1-9, історію про створення сім'ї Осії з жінкою-блудницею: «Слово Господнє, що було до Осії, сина Беері, за часів Уззії, Йотама, Ахаза та Єзекії, царів юдейських, і за часів Єровоама, сина Йоаса, царя ізраїльського. Коли Господь почав говорити через Осію, він сказав до нього: «Іди, візьми собі за жінку блудницю й дітей блудних, бо край, покинувши Господа, тільки й знає, що блудувати». Пішов він і взяв Гомер, дочку Дівлаїма. Завагітніла вона й породила йому сина. Господь сказав до нього: «Назви його Єзреел, бо ще трохи, й я відомщу кров Єзреела на домі Єгу та покладу край царству дому Ізраїля. Того дня я зламаю лук Ізраїля в Єзреел-долині». Завагітніла вона знову й породила дочку. І він сказав до нього: «Назви її: Непомилувана, бо я не буду більше милувати дому Ізраїля; я ніяк не прощу їм. А над домом Юди я змилююся і спасу їх Господом, Богом їхнім. Я не спасу їх ні луком, ні мечем, ні війською, ні кіньми, ні їздцями». Відлучила вона Непомилувану й завагітніла та породила сина. І він сказав: «Назви його: Не-Мій-Народ, бо ви - не мій народ, а я - не ваш»».

³⁶ Див. *Пророк Осія і его книга* // <https://lampada.in.ua/> (1. 07. 2020).

³⁷ Див. *Календар*, 17 жовтня, пророка Осії // *Молитвослов*, 1322.

³⁸ Див. *книга мнній. Міцъ октѡвкрій [...] Почывъкъ ꙗмѣѡа*, 91, а.

³⁹ Див. *книга мнній. Міцъ октѡвкрій* // *Мінея*, 91, б.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ Там само.

⁴² Див. *книга мнній. Міцъ октѡвкрій* // *Мінея*, 92, а.

з блудницею – це зовсім не привілей. І все ж таки він вдостоївся стояти поряд ангелів, терплячи та зносячи ці всі тягарі свого подружнього життя.

Цей спомин пам'яті святого дуже важливий для життя церкви. Згадувати цього пророка потрібно, і не лише згадувати, але й ставити як приклад, терпеливості, а головне любові. В сучасному світі життя на віру, перелюби чи блуд є дуже поширені. Багато хто думає, що в Святому Письмі цього не було і народ не стикався з цим. А, якраз, на яскравому прикладі пророка Осії можна цю тему розкрити. Це справді важливий пророк для почитання, потрібно спогадувати його пам'ять, а якщо немає можливості в той день, то хоч розповідати людям життя даного святого.

Б. ПРОРОК ЙОІЛА

19 жовтня церкви Візантійського обряду спогадують пам'ять святого пророка Йоїла. Дані про нього можна знайти на сторінках Старого Завіту, а точніше, в пророчій книзі Йоїла.

Головною темою книги Йоїла є День Господній, день Божого гніву та суду⁴³. Пророк у своїй книзі використовує образи, для того щоб краще донести людям істину. Він пророкує про Господній день, і хоче, щоб народ навернувся і покався, але як показує практика це одне з найважчих завдань. «Те, що залишилося від гусениці, пожерла сарана; те, що залишилося від сарани, пожерла личинка сарани, і те, що залишилося по личинці сарани, пожерла іржа» (Йо 1,4), це один з ключових образів, сарана тобто ворожі війська, які нищать землю⁴⁴.

Як і інших багатьох пророків Йоїла названо «дивним⁴⁵». Він представлений ніби джерело, яке виходить з Божого дому, небесного і напоює людей. Представлений як високий духом, про це напевно, теж може свідчити якою манерою він проповідував, мабуть був досить наполегливим. Якраз про це можна читати в наступній стихирі, де говориться: «Пророчою наполегливістю і розумом

⁴³ Див. Книга Йоїла // <https://www.gotquestions.org/Ukrainian/> (1. 07. 2020).

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Див. КНИГА ДИВНИХ. МІЦЯ ОЧТОВКІЙ // Мінея, 99, а.

до Бога був наближений, за нас Його проси, нас, які звершують твою пам'ять⁴⁶». Знову ж таки, є заклик навіть спогадувати його пам'ять, а як це робити, коли про це свято майже ніхто не знає, а якщо і беруть, то загальну службу.

Тропар розповідає про основну тему послання Йоїла, про грядущий суд Божий і, що ще дуже цікаво те, що в тропарі згадується про Святого Духа⁴⁷. Пророк приблизно говорив, що як було Зішестя Святого Духа так і відбудеться Страшний суд: «Сонце й місяць почорніли, світло зір гасне. І заgrimить Господь із Сіону, дасть голос свій почути з Єрусалиму, і затремтить земля й небо! Але Господь буде прибіжищем для свого люду, і кріпостью для дітей Ізраїля» (Йо. 4. 15-16).

3.3. ЛИСТОПАД

А. ПРОРОК АВДІЙ

19 листопада церква вшановує святого пророка Авдія. Про нього оповідається в пророчій книзі Авдія. Авдій – це старозавітний пророк, книга якого є найменша серед 12-ох малих пророків⁴⁸. Зі стихир бачимо, що про нього сказано «Приятелем Духа Світлого був⁴⁹» і як каже продовження стихири, що якраз від Нього і черпав своє знання пророк. Як каже третя стихира вечірні «Як виконавець незахідного світла і той, хто славу бачив більшу ума і розуму, стоячи перед владикою всіх, як пророк славний, проси нам великої милості⁵⁰».

Служба цього пророка не має окремого тропаря, а подається загальний текст: «Пророка твого Авдія пам'ять святкуючи⁵¹», та на жаль буденність служби часто тратиться, бо звичайно її ставить на маргінес служба рядового дня.

⁴⁶ Див. КНИГА МІНІЯ. Міцъ октѡврѣй // Мінея, 99, а.

⁴⁷ Див. КНИГА МІНІЯ. Міцъ октѡврѣй // Мінея, 108, а.

⁴⁸ Див. Мандрівка сторінками Книги книг // <https://www.vaticannews.va/uk.html> (1. 07. 2020).

⁴⁹ Див. КНИГА МІНІЯ. Міцъ ноємврѣй [...] Початъкъ ѿАвдіа, 96, а.

⁵⁰ Див. КНИГА МІНІЯ. Міцъ ноємврѣй // 96, б.

⁵¹ Див. КНИГА МІНІЯ. Міцъ ноємврѣй // 97, а.

Канон пророка є творенням святого Теофана, як і багато інших канонів святих⁵². *Сідальний* по 3-й пісні називає пророка великим, там ідеться також про те, що він «Проповідує Духом Святим, просвічений Божественним сіянням». Сідальний закінчується словами: «Ми, що святкуємо його священну пам'ять, яка серця просвічує⁵³». Хочеться наголосити на важливості цього свята і в загальному свят пророків. Навіть через малу книгу в одну главу, через не дуже велику постать Авдія ми просвічуємо своє серце Божественним світлом, почитаючи його пам'ять.

3.4. ГРУДЕНЬ

А. ПРОРОК НАУМ

1 грудня церкви Візантійського обряду святкують пам'ять святого пророка Наума. Святий пророк Наум – сьомий відповідно до порядку Священних Книг, один з дванадцяти малих пророків. Старозавітна книга пророка Наума містить пророкування загибелі асирійського міста Ніневії за беззаконня, руйнування Ізраїльського царства і за хулу асирійського царя на Господа. Обставини життя пророка невідомі. Помер він на 45-му році життя і був похований у своїй рідній землі⁵⁴.

Про ключові моменти життя і місії пророка говорять стихирини цього дня, у першій з яких йдеться про «Благодать Святого Духа», яка «Вселилася в тебе, Божий пророче, і своїм променем вчинила свічу пресвітлу і проповідує через тебе майбутнє Ніневії великій».

Друга стихира продовжує цю тему, називаючи пророка «Світлою хмариною, який крапаючи хмару богопізнання, напоїв напоєм Божого суду місто Ніневію, яке хворіло нечестям⁵⁵».

⁵² Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЯ НОЄМБРІЙ* // 97, а.

⁵³ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЯ НОЄМБРІЙ* // 97, а.

⁵⁴ Див. *Наум, пророк* // <https://drevo-info.ru/> (3. 07. 2020).

⁵⁵ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЯ ДЕКЕМБРІЙ* [...] *Почієвхъ ꙗвлѣша*, 1, а.

Третя стихира прославляє святого як «Причасника нетлінного благослав'я та невимовної слави і незбагненої радості і Божественної насолоди», завершуючи проханням «Моли, богонатхненний, за нас Владика всіх»⁵⁶. Відсутність «наславників» на *Господи взиваю* та на стиховні свідчить про невеликий статус свята.

Тропар святому вживається тут саме із загальної служби пророка «Пророка Твого Наума пам'ять, Господи, святкуємо, тому Тебе молимо: спаси душі наші»⁵⁷.

Після третьої пісні канону є *Сідальний* «Незмішаний із нижніми обрисами Ти славний розум придбав», який би міг також і служити за дозволом настоятеля у ролі тропаря (замість тропаря загальної служби). Після 6-ї пісні – *кондак* святому із загальної служби пророка: «Просвітлене Духом чисте твоє серце було приятельством світлого пророцтва, бо Ти бачиш далекі речі як справжні, тому Тебе вшановуємо, пророче блаженний, Науме славний»⁵⁸. Епітети канону наділяють святого рисами особливо обдарованої людини, яка завдяки своєму життю – рівня ангелів та єднанню із Творцем пророкує і проповідує вічне спасіння.

Б. ПРОРОК АВВАКУМ

Наступного дня, 2 грудня спогадуємо пам'ять пророка Аввакума. Він восьмий з 12 малих пророків і це тільки через те, що його книги трохи менші за обсягом від інших пророків. За велінням Божим, пророк Авакум передбачив євреям страшні речі, а саме: руйнування храму і Вавилонське полонення⁵⁹. Питання, яке ставить пророк, це те, що потрібно прийняти те, що тверда і непохитна віра ніколи не буде посоромлена, бо все в світі в руках Божих і Йому треба довіряти⁶⁰. Пророк

⁵⁶ Див. *КНИГА МІННІЯ. МІЦЬ ДЕКАМВРІЙ* // 1, а.

⁵⁷ Див. *КНИГА МІННІЯ. МІЦЬ ДЕКАМВРІЙ* // 1, б.

⁵⁸ Див. *КНИГА МІННІЯ. МІЦЬ ДЕКАМВРІЙ* // 3, а.

⁵⁹ Див. *Книга Йоїла* // <https://www.gotquestions.org/Ukrainian/> (1. 07. 2020).

⁶⁰ Див. Кили Р. *Книги Библии* // *Библиейская энциклопедия*. Москва 1996, 98.

яскраво говорить про вічність Бога. Його всемогутність не обмежена. Він - це творець всесвіту, для свого народу Він вчинить милосердя⁶¹.

Щодо служби пророку, то в першій же стихирі гарно показано чесноти пророка, пише про те, що він «Прийняв Духа, і бачачи суд неправдивий і нечестивих суддів все одно волю Божу сповнює⁶²». Показується чеснота правоти Аввакума та його бажання свідчити правду, тобто Христа. Аввакума описано як богосласного та того, хто проповідує Христа не боячись потерпіти за нього.

Тропар поданий з загальної служби святому, «Пророка Твого, Аввакума, пам'ять Господи святкуємо, тому Тебе молимо: спаси душі наші», він не має свого тропаря індивідуального⁶³.

Якщо аналізувати канон святому, то дуже багато епітетів звернено про розум пророка, наприклад 5-та пісня канону: «Ум твій став на сторожі», «Блаженне вчиш більше слів знанню». Наголошується на розумі святого Аввакума, та на тому, що ум основна річ. Останній тропарець 9-ї пісні канону каже, що «всі пророки радуються в цей торжественний день твоєї пам'яті, причащаючись радості твоєї, тих хто оспівує тебе спасай»⁶⁴. Мабуть ще один факт того, що дні цих святих не дуже в нас є популярними, хоч тексти досить гарні і промовисті, бачимо що через його заступництво можемо спастися.

В. ПРОРОК СОФОНІЯ

Третій день поспіль спогадуємо пророків, а саме 3 грудня відзначаємо пам'ять пророка Софонії. Ім'я Софонії означає «тайновидець», що походить від єврейського дієслова «цафа» - спостерігати, вартувати⁶⁵. Він був одним з 12 малих пророків, син Куші, син Гедалії, син Амарії, син Єзекії, за днів Йосії, Амоного сина, Юдиного царя⁶⁶. Ключовими пророцтвами його були слова про

⁶¹ Див. Василів Р. *Книга пророка Авакума*. Івано-Франківськ 2005, 285.

⁶² Див. *КНИГА МІННІЯ. МІЦЯ ДЕКЕМВРІЙ* // 3, б.

⁶³ Див. *КНИГА МІННІЯ. МІЦЯ ДЕКЕМВРІЙ* // 4, а.

⁶⁴ Див. *КНИГА МІННІЯ. МІЦЯ ДЕКЕМВРІЙ* // 5, а.

⁶⁵ Див. *Пам'ять пророка Софонії* // <https://azbyka.ru/> (3. 07. 2020).

⁶⁶ Соф 1,1 «Слово Господнє, що надійшло до Софонії, сина Куші, сина Гедалії, сина Амарії, сина Єзекії, за часів юдейського царя Йосії, сина Амона».

прихід Господнього дня, наприклад «Близький день Господній, близький - і дуже скоро настане ... тоді гірко кричатиме навіть хоробрий» (Соф 1,12-14).

Питання, яке хвилює пророка: «Як примирити пророцтва про суд і зруйнування Ізраїлю з обіцянками Бога і надіями на майбутнє?» У відповідь він каже: «Суд Божий має очистити народ та сокрушити гордість. А ті, що залишаться, будуть народом смиренным і простим, вони будуть уповати на ім'я Господнє» (Соф 3,12)⁶⁷.

Стосовно служби святого пророка потрібно сказати, що пророк Софонія тут описаний як «Духовні уста Божі» через, які проливається благодать Духа на людей. У третій стихирі, дуже гарно описується чому пророк Софонія у місяцеслові подається на початку грудня, а також як і два попередні Наум і Аввакум. Тому, що це ті, хто провіщав «Спасительне пришествя Христа Бога нашого»⁶⁸. Яке, власне, незабаром буде святкуватися як Різдво Христове 25 грудня. Зі слів цієї стихирі видно, що він говорив про прихід Месії, тому читання з книги пророка Софонії беруться на свято Входу Господнього до Єрусалиму⁶⁹.

Тропар подається з загальної служби святого, немає окремого тропаря. *Сідальний* по 3-й пісні канону каже «Очистивши ум від скверни, дзеркалом Божественним став ти, і нині до Джерела відійшов ти, сяючий»⁷⁰. Цей текст наділяє пророка гарними якостями, славлячи його, звеличуючи його ум та називаючи самим Дзеркалом Бога.

Кондак пророка теж частково нагадує про прихід Месії, про який він говорив: «Радій вельми дочко Єрусалиму, проповідуючи, ось Цар твій йде спасаючи»⁷¹.

⁶⁷ Див. Кили Р. *Книги Библии* // *Библейская энциклопедия*. Москва 1996, 98.

⁶⁸ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЬ ДЕКЕМВРІЙ* // 6, а.

⁶⁹ Див. *Пророк Божий Софонія* // <http://www.odinblago.ru/> (6. 07. 2020).

⁷⁰ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЬ ДЕКЕМВРІЙ* // 6, б.

⁷¹ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІЦЬ ДЕКЕМВРІЙ* // 7, б.

Г. ПРОРОК АГЕЙ

16 грудня церква спогадує пророка Агея. Про діяльність цього пророка можна дізнатися з його пророчої книги, яка хоч і є дуже мала (всього 2 глави), але дуже змістовна, а саме Аг 1,2-6⁷². Значення пророка Агея дуже велике, оскільки він проповідував між тими людьми, які вернулися з неволі. Народ взявся за будівництво нового Храму, але припинив роботу, бо замість того почав будувати доми. Агей викриває таке неправильне співвідношення духовних і матеріальних цінностей. На відміну від інших пророків, йому все ж вдалося добитися від людей відклику на свої слова⁷³.

Що ж стосується служб цього святого, то потрібно сказати, що вона припадає день перед службою пророка Даниїла, що в певній мірі сприяє знаходженню її в календарі.

Стихири на *Господи взиваю я*, говорять про храм, що, власне, і не є дивним, оскільки з його життя знаємо, що з цією темою його доля була нерозлучно переплетена⁷⁴.

На 1-й пісні канону дуже гарно говориться «На основі твердій, якою тебе самого названо покладено храм духовний»⁷⁵. Бачимо пророка представленого як підвалина храму. Знаємо, що будь-яка будова залежить від того як поставлено підвалину. Тому Агей вирізнявся духовною стійкістю та силою Божою, яка допомагала йому, тримати на собі всю вагу народу.

Сідальний по 3-й пісні гарно пише, що «Божественним Духом просвічений пророче, Божі тайни пророкуєш, відкриваєш майбутнє та те, що має збутись»⁷⁶. Важливими є перших три слова, що ще раз підкреслюють на прикладі Агея і всіх решту пророків, що вони не говорили ні свої слова, ні самі нічого не видумували на відміну від лжепророків. Вони говорили те, що Божественний Дух казав

⁷² Аг 1,2-6 «Так говорить Господь сил: Цей народ каже: Не настав ще час відбудувати дім Господній». І надійшло через пророка Агея таке слово Господне: «То це вам сидіти час у ваших вигідних домах, тоді як дім цей лежить у руїнах?» Оце ж так каже Господь сил: «Розважте добре путі ваші! Ви сіяли багато, але зібрали мало; їсте, але не до насити, п'єте, та не впиваєтесь, вдягаєтесь, та вам не тепло і заробітчанин заробляє в гаманець дріявий».

⁷³ Див. Кили Р. *Книги Библии // Библейская энциклопедия*. Москва 1996, 98.

⁷⁴ Див. *КНИГА МИНІЯ. МІЦЯ ДЕКЕМВРІЙ* // 78, б.

⁷⁵ Див. *КНИГА МИНІЯ. МІЦЯ ДЕКЕМВРІЙ* // 79, а.

⁷⁶ Див. *КНИГА МИНІЯ. МІЦЯ ДЕКЕМВРІЙ* // 79, б.

провіщати. Вони посланці, ретранслятори тут на землі, а не ті, хто проповідує себе і свою науку.

На 7-й пісні канону є такі слова: «Очистивши твій розум прийняв сіяння Духа, пророче»⁷⁷. Потрібно зауважити цю річ, щоб прийняти щось духовно високе, потрібно спершу очиститись від усього земного і того, що притягує до землі. Потрібно звільнити розум від наших поривань, пристрастей, житейських турбот і віддати його Богу, щоб він вчинив нас своїм інструментом.

Потрібно, також, сказати, що пророк Агей є важливим персонажем історії спасіння не лише Старого Завіту, а й і тепер. Зараз нічим не менше є важлива тема храму, а також духовних речей, яка дуже часто відходить на другий план, як, на жаль, і служба пророка Агея у календарі.

Д. ЦАР І ПРОРОК ДАВИД

У неділю після Різдва (від 26 по 31 грудня) церкви візантійського обряду спогадують пам'ять царя і пророка Давида⁷⁸. Також, у цю неділю святкується і пам'ять святого Йосифа Обручника і Якова, брата Господнього⁷⁹. Дуже літургійно насичений цей день, але до уваги візьмемо службу пророка Давида.

Постать Давида відома багатьом людям, він був царем (при чому його помазували на царя і про це є згадка у книзі пророка Самуїла (1 Сам 16,1–13), він народився у Вифлеємі, його вважають автором багатьох псалмів⁸⁰. Відомо про його поєдинок з Голіафом (1 Сам 17,52–51), про те як він відправив Урію на війну через те, що захотів одружитися з його жінкою, Ветсавією (2 Сам 11,9).

Потрібно також сказати, що на своєму престолі він царював близько 40 років і має великі заслуги, оскільки об'єднав Ізраїль та Юдею в одне царство з столицею в Єрусалимі⁸¹. Його постать в Святому письмі є дуже великою, про

⁷⁷ Див. КНИГА МІННІЯ. Міць декемврій // 80, а.

⁷⁸ Див. КНИГА МІННІЯ. Міць декемврій [...] Початок 417^а, 170 а.

⁷⁹ Див. КНИГА МІННІЯ. Міць декемврій // 170 а. (Див. Пояснення - Якщо Різдво Христове (25 грудня) припадає в неділю, то наступна неділя – це свято Обрізання Господне і Святого Василя Великого (1 січня). Через те в такому разі ця служба переноситься на понеділок 26 грудня. Через це помилково думають, що начебто ця пам'ять випадає 26 грудня щорічно. Насправді у цей день святкуємо Собор Богородиці).

⁸⁰ Див. Грилихес Л. Давид // <https://www.pravenc.ru/> (6. 07. 2020).

⁸¹ Див. Грилихес Л. Давид.

нього багато разів згадується, а також, що дуже є вагомо – це те, що згідно пророцтва з його роду має вийти Месія (Мт 1,1)⁸².

Стосовно служби то треба сказати, що тексти просто «насичені» словами про нього. Перша стихира на *Господи взиваю я* каже, що: «З Нього вийде жезл – Діва і з Неї зацвіте цвіт Христос, що Адама і Єву визволить»⁸³. Знову ж таки наголошується на цьому «родоводі», яким почитається Новий Завіт, що є дуже цікавим, показуючи певну тяглість і нерозлучність обох Заповітів.

В наступних стихирах Давида порівняно з Обручником Йосифом, де говориться, що: «Обручення дивне прийняв, від ангелів одкровення»⁸⁴. Можна сказати тут про їхню схожість, адже обоє мають бути «батьком» Месії. А також Давида названо «Царем, пророком, апостолом, першим єпископом»⁸⁵, що дуже запам'яталось, оскільки переглядаючи служби пророків такого ще не зустрічалося.

На 3-ій пісні канону дуже є гарні слова, де говориться, що: «Як нареченому з світлиці, так з материнського лона, Давид мовить Господу вийти»⁸⁶. Тут складається таке враження, що Давид немов кличе Месію появитись на світ для своєї відкупительної місії, але наголошується в першій частині слів як саме це має статися, що і є дуже цікавим. В очах одних це ясла, а для когось ця спасительна місія Христа починається з світлиці.

На 7-ій пісні канону ще раз наголошується на значущості та величчі цього пророка, коли говориться: «Між пророками цар і між царями пророк, з ангелами богомудрими і з нами заспівай»⁸⁷. А також хотілося б згадати прокімен на Літургії: «Пом'яни Господи Давида і всю лагідність його»⁸⁸. Давид один із небагатьох персонажів, яких згадує Пасхальний канон (пісня 4). Також про його покаяння згадують багато тропарів, сідальних та канонів октоїха. Потрібно наголосити на тому, що хоч Давид і є великим царем, але важливо є те, що Царем

⁸² Мт 1,1 «Родовід Ісуса Христа, сина Давида, сина Авраама».

⁸³ Див. *ВНІГЯ МННІЯ. МЦХ ДЕКЕМВРІЙ* // 170 а.

⁸⁴ Див. *ВНІГЯ МННІЯ. МЦХ ДЕКЕМВРІЙ* // 170 а.

⁸⁵ Там само.

⁸⁶ Див. *ВНІГЯ МННІЯ. МЦХ ДЕКЕМВРІЙ* // 171 а.

⁸⁷ Див. *ВНІГЯ МННІЯ. МЦХ ДЕКЕМВРІЙ* // 172 а.

⁸⁸ Див. *ВНІГЯ МННІЯ. МЦХ ДЕКЕМВРІЙ* // 173 а.

над царями залишається Господь Бог, який панує навіки. Про це слід пам'ятати, як і пророк Давид, будучи сам царем, провіщав того, хто має прийти великого Царя Месію.

Служба пророка Давида є після Різдва Христового, що має в собі певну логіку, адже на світ появився Той про кого провіщали пророки, а в особливий спосіб говорив пророк Давид. Тому його пам'ять спогадується після народження Христа. Про це слід пам'ятати і навчати людей, чому і за якою логікою ми так святкуємо. Це велике свято і дуже добре, що воно випадає на Неділю по Різді.

3.5. СІЧЕНЬ

А. ПРОРОК МАЛАХІЯ

3 січня свята церква згадує пам'ять пророка Малахії⁸⁹. Він був останнім старозавітнім пророком, напевно не дарма церква святкує його пам'ять в цей день, оскільки через три дні йде велике свято Богоявлення, появи і приходу в світ великого торжества і дива – об'явлення Пресвятої Трійці⁹⁰. На своєму престолі він царював близько 40 років і має великі заслуги, оскільки об'єднав Ізраїль та Юдею в одне царство з столицею в Єрусалимі.

Пророк Малахія картає народ і священників за те, що вони не мають належного благоговіння перед Богом, приносячи Йому погані жертви (Мал 1). Священників - за те, що вони своїми неправдами, ухиленням від правого шляху, недотриманням заповідей і лицемірством в Законі безслав'я Бога, роблять біду в народі (Мал 2,1-9)⁹¹. Він говорить, що єдиний спосіб отримати благословення Бога – це виконувати всі Його повеління. Пророк призиває народ перше місце в своєму житті віддати Богу⁹².

⁸⁹ Див. *КНИГА МІННІЯ. МІЦЯ ІАНИІАРИЙ [...] ПОЧІНЬКА ХАЛІІА*, 18, а.

⁹⁰ Див. *Пророк Малахія* // <https://lamrada.in.ua/> (6. 07. 2020).

⁹¹ Див. *О последнем Святом Пророке Ветхого Завета Малахии* // <http://moyhram.org/> (6. 07. 2020).

⁹² Див. Кили Р. *Книги Библии* // *Библийская энциклопедия*. Москва 1996, 94.

Служба пророка Малахії випадає в той самий день зі службою передсвяття Богоявлення. Знову ж таки, у другій стихирі пророка охарактеризовано як ангела на землі, «Доброту душевну доброті тілесній зіставивши»⁹³. Якраз через те і прозвано його ангелом, бо він умів мудро зіставляти ці дві важливі площини: тілесну і духовну.

Кожен тропарець канону святого пророка Малахії наповнений багатьма зворотами та епітетами, які в тій чи іншій мірі описують пророка, висвітлюючи його хороші якості.

Кондаки подаються аж два, візьмемо до уваги той, що є більш розгорнутий «Як ангел послужив еси всеблаженний, і сподобив майбутнє провіщати, Господню людськість всім пояснив»⁹⁴. Важливо є сказати, що ці слова не були б написані, якби він своїм життям їх не підтвердив. Мабуть Малахія і справді був посланцем самого Бога у людському тілі.

3.6. ЛЮТИЙ

А. ПРОРОК ЗАХАРІЯ СЕРПОВИДЕЦЬ

8 лютого церква згадує про пророка Захарію Серповидця. Він був одинадцятим з-поміж малих пророків. Прізвище «Серповидець» він отримав через одне зі своїх видінь, в якому він бачив як летить по повітрю сувій, зігнутий на зразок якогось загрозливого серпа. (Зах 5,1 -2)

Служба цього пророка не є велика, оскільки в цей також спогадуємо пам'ять великомученика Теодора Стратилата⁹⁵, а також ще є служба посвяття Богоявлення.

⁹³ Див. *КНИГА МИНІЯ. Міцх ілннЗарій* // 18 а – 18 б.

⁹⁴ Див. *КНИГА МИНІЯ. Міцх ілннЗарій* // 22 а.

⁹⁵ Див. Влкмч. Теодора Стратилата // <http://ecumenicalcalendar.org.ua/> (Святий Теодор походив з Малої Азії, своїм прикладом духовного життя завоював прихильність громадян. Багато хто, бачивши його життя приймали Христову віру. За це він був закатований. Його розіпнули на хресті і викололи очі. Вночі ангел з'явився мученику, зняв його з хреста і абсолютно зцілив його) (7. 07. 2020).

Стихири на Вечірні подаються навіть в другому порядку, тобто їм передують три стихири мученика, що теж може свідчити про нижчий ранг святого пророка. Більше текстів, що стосуються пророка на вечірні навіть і немає⁹⁶.

Як звично пророк у каноні на утрени оспіваний різними епітетами та порівняннями, в особливий спосіб він прирівняний до ангельської подоби. В першій пісні є заклик: «Подай просвічення мені, Захаріє, ти кого Світлодавець вислуховує мольби»⁹⁷. Тим самим видно який авторитет у людей має цей пророк, хоч аналізуючи його службу можна дійти висновку, що вона досить стисла і загальні і в місяцеслові на тлі інших служб святим особливо не виділяється.

3.7. КВІТЕНЬ

А. ПРОРОК АГАВ

8 квітня церкви візантійського обряду спогадують пам'ять пророка Агава. З книги Діянь Апостолів відомі певні події з життя цього мужа. Наприклад те, що він провістив голод в Антіохії, Ді 11,27-28⁹⁸. Так само відомий той факт, коли прийшов апостол Павло до Кесарії, а там був пророк Агав, який провістив що станеться з Павлом, коли він піде до Єрусалиму, тобто про його смерть⁹⁹. Це можна прочитати у книзі Діянь 21,10-11¹⁰⁰.

Що стосується служби цього пророка, то потрібно сказати, що віднайти її не так просто, оскільки, навіть, не одразу можна його ім'я побачити. Річ в тому, що пам'ять пророка Агава подається в один день з пам'яттями апостолів Руфа, Герми, Асинкрита, Флегонта та Іродіона¹⁰¹. У цьому, багатому на імена святих дні, є

⁹⁶ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІСЯЦ ФЕВРУАРІЙ* [...] Початок 47^а, 47 б – 48 а.

⁹⁷ Див. *КНИГА МІНІЯ. МІСЯЦ ФЕВРУАРІЙ* // 49, б.

⁹⁸ Ді 11,27-28 «Прибули ж тими днями в Антіохію пророки з Єрусалиму. Один з них, Агав на ім'я, встав і прорік Духом, що на всім світі має бути велика голоднеча, яка й настала за Клавдія».

⁹⁹ Див. Бажанов Н. *Библейская энциклопедия*. Москва 2016, 640. (Інтернет-посилання <https://azbyka.ru/>) (8. 07. 2020).

¹⁰⁰ Ді 21,10-11 «Він прийшов до нас і, взявши пояс Павла, зв'язав собі руки й ноги та й мовив: Святий Дух каже це: Отак юдеї зв'яжуть В Єрусалимі того чоловіка, що йому належить цей пояс, і видадуть в руки поган».

¹⁰¹ Див. Луцик І. *Життя святих*. Львів 2011, 188.

певна логіка оскільки: «Усі ж ці апостоли із сімдесяти були, по вселенній проповідували благовістя Христове, невірних до істинної віри приводили і, по-різному від різних супротивників мучені, померли»¹⁰².

Перша ж стихира на *Господи взиваю я* дає певну характеристику святым, «Як орли крилаті», а наступна стихира називає їх «Плодовиті різки лози, що видають нам солодкість»¹⁰³. Скільки було описів пророчих служб, ще таких порівнянь не зустрічалось. А й справді, орел це поважний могутній птах, можливо це і хоче автор показати у святих, яких ми спогадуємо, велич і могутність їхнього духа. А в іншому порівнянні можна сказати, що як лоза швидко дає свої пагони та відпускає бруньки, так само і святі, навіть після своєї смерті проповідували та залишали багато послідовників та тих, хто не боявся теж визнати сою віру перед мучителями.

1-а пісня на каноні називає їх «Друзями Спасителя»¹⁰⁴. Другом назвати можна особу, яку ти добре знаєш і пізнаєш у спілкуванні, а особливо кому довіряєш. Апостоли повністю довіряли своєму спасителю, чії слова і проповідували перед народом. Можна сказати, що вони пізнали Його як свого друга, будучи повністю віддані молитві.

8-а пісня канону знову ж таки наголошує на силі слова цих велетів духа, кажучи: «Слово як світильник сяючий носячи, тих, що в темряві сиділи просвітили, привели до віри невірних»¹⁰⁵. Потрібно сказати, що слово має велику силу про, що і свідчить ці рядки. Їхні слова були світичами в темряві для народу, але в темряві густішій за звичайну ніч, це була темнота безбожжя. З вірою в серці вони відчайдушно йшли на муки і рани, бо хотіли донести це світло до світу.

Ці святі, серед яких і був пророк Агав, віднайшли того, хто їх всіх об'єднав, вони знайшли Христа. Хоч всі за нього постраждали, але отримали вінці

¹⁰² Див. *Пам'ять святих апостолів із сімдесятьох: Іродіона, Агава, Руфа, Асинкрита, Флегонта і Єрмина* // <https://www.truechristianity.info/> (8. 07. 2020).

¹⁰³ Див. *КНИГА МННІЯ. МЦХ апрілій* [...] Почаєкх *жмѣѣа*, 20, а.

¹⁰⁴ Див. *КНИГА МННІЯ. МЦХ апрілій* // 20, б.

¹⁰⁵ Див. *КНИГА МННІЯ. МЦХ апрілій* // 21, а.

нетлінні. Будучи «Маслинами Святого Духа»¹⁰⁶ вони намащують оливою і наші серця та сокрушують їх. Потрібно закликати людей до вшанування їх пам'яті, адже вони є нашими заступниками перед Богом.

3.8. ТРАВЕНЬ

А. СВЯТИЙ ПРОРОК БОЖИЙ ЄРЕМІЯ

1 травня наша церква віддає честь святому пророку Божому Єремії. Він був другим з великих старозавітних пророків, походив з Анатоту. Батько його був священиком, до пророцького служіння був покликаний досить рано – у віці 15 років¹⁰⁷. Пророк описував період царювання Йоакима, І. за велінням Божим сповіщає народу¹⁰⁸, що Єрусалим буде вражений прокляттям (Єр 26,6). Пророк був досить прямим та радикальним, не боявся влади та говорив прямо до народу, що можна прочитати у (Єр 22,15-19)¹⁰⁹.

Стосовно служби пророка, то перша стихира на *Господи взиваю я* є досить промовистою: «Господи, перше ніж сотворити, врозумив ти пророка і перше ніж народився освятив ти пророка Єремію¹¹⁰». Бачимо, що пророк був вибраний Богом ще навіть перед перед своїм народженням, що саме він має промовляти до народу, а в особливий спосіб – до управителів. Наступна стихира описує, що навіть в кал був вкинений пророк, та не перестав випромінювати приємний запах свого розуму¹¹¹. Навіть життєві події, утиски чи неприємності не змусили пророка затулити своїх уст, та не перестати нести слово Господнє до них.

¹⁰⁶ Див. *КНИГА МІСЬКА*. МІСЬКА АПРІЛІЙ // 22, а.

¹⁰⁷ Див. *Іеремія* // <https://www.pravenc.ru/> (8. 07. 2020).

¹⁰⁸ Там само.

¹⁰⁹ Єр 22,15-19 «Гадаєш, що ти цар на те, щоб перевищити кедринею інших? Батько твій їв і пив так само, але зате творив суд і справедливість; от чому й велось йому добре. Він розсуджував справу бідного й сіромахи, тому й велось йому добре. Хіба ж якраз це й не означає знати мене? - слово Господнє. Твої ж очі й твоє серце тільки й дбають про наживу, а ще про те, як би кров безвинну пролити та як би утиск і насильство чинити. Тим то так говорить Господь про Йоакима, сина Йосії, царя юдейського: «Не голоситимуть по ньому: Леле, брате мій! Леле, сестро! Не голоситимуть по ньому: Леле, володарю, леле величносте! Неначе осла, його поховують: витягнуть і викинуть геть за браму єрусалимську».

¹¹⁰ Див. *КНИГА МІСЬКА*. МІСЬКА МАІЙ [...] Початок ґаґа, 1, а.

¹¹¹ Там само.

Тропар пророка йде загальний другого гласу як і в багатьох інших пророків. Дивує, що це дійсно дуже великий пророк не лише за обсягом своєї книги, але і за значенням пророцтв, а в *Мінеї* йому поданий загальний тропар. На жаль, служба цього пророка не дуже розвинена, мабуть запитавши когось коли припадає це свято мало хто, навіть і з духовенства, не сказав би дату. У храмах де є щоденна служба, бажано би було згадувати його честь і наголошувати на його проповіді, яка залишається актуальною і зараз, бо як каже кондак пророка «Ти бачив далеке як теперішнє»¹¹². Наголошує на тому, що пророк не говорив щось що собі видумав чи побачив у мареві, а він проголошував те, що було задумане Богом у далекому.

Б. ПРОРОКА БОЖОГО ІСАЇ

9 травня церква відзначає день пам'яті святого пророка Ісаї. Ісаїя – один з великих пророків, а якщо взяти його книгу за обсягом, то, мабуть і найбільший¹¹³. Його ім'я в перекладі з єврейської означає «Бог спасає»¹¹⁴. Ісаїя сповіщав про те, що Юдейське царство зруйнується, вони будуть в полоні, але Господь їх не залишить і вони повернуться¹¹⁵. Однією з основних тем книги пророка Ісаї є тема спасіння і шляхи, що ведуть до його здійснення¹¹⁶. Бог покликав його до пророкування по-особливому, ми це можемо читати у Іс. 6. 1-8¹¹⁷. Тексти з книги пророка Ісаї дуже поширені в літургійному житті церкви, а особливо у часі Великого посту. Наприклад у Велику П'ятницю на Вечірні з виставленням Плащаниці читається уривок з книги Ісаї, а саме:

¹¹² Див. *Тропарі*, тропар пророку // *Молитвослов*, 1238.

¹¹³ Див. *Ісаїя пророка книга* // <https://www.pravenc.ru/> (8. 07. 2020).

¹¹⁴ Див. Ростовский Д. *Життя святих*. Т. IX: *Май*. Москва 1908, 271.

¹¹⁵ Там само.

¹¹⁶ Див. Мень О. *Як читати Біблію*. Львів 2020, 143.

¹¹⁷ Іс 6,1-8 «Того року, коли помер цар Уззія, бачив я Господа на високім і піднесенім престолі; поли його риз наповнювали храм. Над ним стояли серафими. Кожен мав по шість крил: двома закривав собі кожен обличчя, двома закривав ноги, а двома - літав. І кликали один до одного: «Свят, свят, свят Господь сил; вся земля повна його слави!» Підвалини порогу хитались від того гомону, а дім став повен диму. І я сказав: «Горе мені! Пропав я! Бо я людина з нечистими устами, і живу я між людьми з нечистими устами, мої ж очі бачили Царя, Господа сил.» І підлетів до мене один із серафимів з жаріючим вуглем у руці, що взяв його кліщами з жертovníка. Він приторкнувся ним до моїх уст і мовив: «Приторкнулось оце до твоїх уст і взято від тебе твою беззаконність, і зник гріх твій».

Ось пощастить Слuzі моєму; він вознесеться, піде вгору, стане вельми великим. І як жахалися численні, глядівши на нього, - вигляд його не мав нічого людського в собі, так многота народів буде на нього дивуватись, царі затулять рота свого, бо таке побачать, що їм не оповідалось, довідаються про таке, чого не чули (Іс 52,13-15).

У своїй книзі пророк Ісаїя часто говорить про страждання Господнього Слуги, в якому церква вбачає Ісуса Христа, саме тому багато читань та уривків цієї книги подані на Страсний тиждень – період спомину Страстей Христових¹¹⁸.

Якщо говорити про службу цього святого, то потрібно підмітити те, що вона припадає на той самий день, що і перенесення мощей Святителя Миколая Чудотворця, архієпископа Мир Лікійських, яке в нашій церкві досить шановане і подекуди споруджені навіть храми в цю честь, тому, щоб знайти це свято в *Мінеї* потрібно трохи полистати службу цього дня¹¹⁹.

Відразу ж перша стихира оповідає нам про покликання пророка, про яке ми вже читали з 6 глави пророчої книги Ісаї, а саме: «Вугіллям Божества очищений, пророчій справі довірений славний Ісаїя¹²⁰». У стихирах Ісаїя оспіваний як «Великий, славний, орган пресвятого Духа, досточудний, благоугодний, преславний, блаженний». Одразу видно наскільки оспіваний цей святий, звичайно, що заслуживши це все своїм праведним життям.

Тропаря власного Ісаїя не має, йде загальний тропар 2 гласу, що є досить дивно, зважаючи на величність цього святого¹²¹.

На утрени повинні би співати (читати) два канони святому, обидва вони є творами Теофана. Дуже промовистий *тропарець* першої пісні «Страсті тілесні, богоносний, душевним помислом ти покорив¹²²». У третій пісні у тропарцях лунають фундаментальні слова, що перегукуються з рядками книги пророцтва Ісаїї, а саме: «Каменя в Сіоні пречистого, наріжного, що тримає вселенну – Владика Христа, Ісаїя проповідує»¹²³. Ці ж самі слова в нас зустрічаються в

¹¹⁸ Див. Синод єпископів УГКЦ. *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2012, 82.

¹¹⁹ Див. *КНИГА МННІЯ. МЦХ МАЙ* // 39, б.

¹²⁰ Там само.

¹²¹ Див. *КНИГА МННІЯ. МЦХ МАЙ* // 40, а.

¹²² Там само.

¹²³ Там само.

Старому Завіті, а точніше Іс 28,16¹²⁴. Бачимо, як про Христа Ісаї провіщає, називаючи Його Каменем кутовим, тобто фундаментальним, основним.

Потрібно також наголосити на словах кондака, а особливо «Всім пояснив воплощення Господнє¹²⁵». Тут потрібно звернутися до тексту Іс 7,14¹²⁶. Ось бачимо один з ключових пророцтв цього великого і славного пророка.

Дуже шкода, що ця служба випадає в один день з такими великим святом, тому вона і втрачається, бо перевагу віддають іншому святому, Миколаєві Чудотворцю, а служба пророка Ісаї відходить на другий план і зазвичай співається на Повечір'ї. Якщо святого не згадують ні на вечірні, ні на утрени, то про нього можна дізнатися хіба що зі слів відпусту на Божественній Літургії.

3.9. ЧЕРВЕНЬ

А. ПРОРОК ЄЛИСЕЙ

14 червня церква спогадує пам'ять пророка Єлисея. Історичні відомості про цього пророка можна почерпнути у книзі Сираха 48,12-16¹²⁷. Життя пророка Єлисея дуже пов'язане з життям ще одного великого пророка – святого Іллі. Про це ми можемо читати у книзі І Царів 19,19-21¹²⁸, де мова йде про покликання Єлисея.

Аналізуючи службу цього святого, потрібно сказати, що вона в мінеях має Литію, що дуже важливо¹²⁹. Хоча, на жаль, якщо подивитися в місяцеслові

¹²⁴ Іс 28,16 «Тому Господь Бог сказав так: Оце поклав каменя Я на Сіоні, каменя випробуваного, наріжного, дорогого, міцно закладеного. Хто вірує в нього, не буде той засоромлений!»

¹²⁵ Див. *КНИГА МННІЯ. МЦХ МАЙ* // 41, б.

¹²⁶ Іс 7,14 «Ось, Діва прийме в утробі і народить Сина, і наречуть Його – Еммануїл, що значить – з нами Бог».

¹²⁷ Сир 48,12-16 «Такий був Ілля, захоплений вихорем, - а й Єлисей його духом сповнився: за життя свого не страхався князів, і ніхто над ним гору взяти не міг. Ніяке слово його не перевищило, - а й по смерті його тіло пророкувало. Він і за життя творив чудеса, - а й при смерті діла його дивні. Та попри все те народ не покаювся і не відступив від своїх гріхів, - аж поки його не виселено з рідного краю та й не розсіяно по всій землі. Зосталась лиш горстка люду з князем із дому Давида: дехто чинив угодне, а дехто множив гріхи».

¹²⁸ І Цар 19,19-21 «Пішов він (Ілля) звідти й знайшов Єлисея, сина Сафата, що орав дванадцятьма парами волів; сам він був при дванадцятій. Ілля пройшов попри нього й кинув на нього свій плащ. Єлисей же, покинувши волів, побіг слідом за Іллею й сказав: «Дозволь мені поцілувати батька й матір, тоді піду за тобою.» Той відповів йому: «Іди і повертайся назад, бо що належало до мене, те я зробив тобі.» Єлисей лишив його, взяв пару волів і зарівав їх, а спаливши плуг, зварив воловину та й роздав людям, щоб їли. Тоді встав і пішов за Іллею й служив йому».

¹²⁹ Див. *КНИГА МННІЯ. МЦХ ІЖНІЙ* [...] *Почаєвъхъ ꙗѡѡѡ*, 51, б.

нашого популярного *Молитвослова* («василіанки»), то там не знайдемо ані позначки литійної служби, ані текстів. В такому разі потрібно звернутися до офіційних міней, виданих у Почаєві у XVIII-XIX століттях для кращого вивчення текстів служби цього свята.

Як описують стихири на *Господи взиваю я*, Єлисей постає мужем добродієшним та дуже розумний, який разом із Іллею розширює струмки нового Йордану та провіщає славний Христовий прихід¹³⁰. Третя стихира описує чудеса Єлисея, які він з Божою допомогою творив, що допомагало нести благу вістку Господню: «Вірній шунамійці молитвою дитя даруєш, піднімаєш його померлого»¹³¹. Цей випадок є описаний в I Царів 4,8-25, про те, як Єлисей воскресив померлого сина жінки.

Сідальний пророка каже, що: «Ілля великого ученика отримує, мудрого Єлисея»¹³². Потрібно також підмітити про цю тяглість, що коли Бог забираю Іллю, він не залишає людей, а дає їм наступника Єлисея, щоб через нього звіщати їм спасіння.

Стихири на Литії описують діяльність обох пророків, Іллі і Єлисея, називаючи їх «Світільниками світла, світільниками не вечірньої церкви, пророками мудрими», описуючи деякі події з їхнього життя, тобто чуда, які вони робили: «Небесні краплі закрив, вогонь з неба послав, оливу і муку помножив для вдови, хлопця воскресив, на небо в колісниці піднявся, Єлисею благодать передав»¹³³.

Дуже промовистим є той факт, що після всього зведеного Іллею на землі, він перед своїм відходом на небеса, дає Єлисеєві на його прохання свою подвійну благодать¹³⁴, і тим самим продовжує цю спасенну місію. Служба пророка Єлисея досить об'ємна, з Литією, багато її текстів лучиться зі службою пророка Іллі. Тому, мабуть, потрібно вшановувати честь цього святого в той день, коли це

¹³⁰ Див. книга мннійа. Мцѣх іѣній // 51, б

¹³¹ Див. книга мннійа. Мцѣх іѣній // 52, а.

¹³² Див. книга мннійа. Мцѣх іѣній // 53, б.

¹³³ Див. книга мннійа. Мцѣх іѣній // 52, а.

¹³⁴ II Цар 2,9-11 «А як перейшли, сказав Ілля до Єлисея: «Проси, що маю тобі зробити, перш ніж буду взятий від тебе». Єлисей відповів: «Я хотів би мати подвійний дух твій». Ілля сказав: «Просиш про важливу річ. Та коли бачитимеш, як я буду взятий від тебе, то воно тобі так буде, а як ні (не бачитимеш), то не буде».

свято випадає. Адже серед різноманітних свят можна втратити це свято, мало хто знає, що воно має статус бдінного. Кожен пророк по-своєму важливий у історії спасіння і займає ключове місце у цій ланці. Це стосується і такого великого пророка, що прославився чудесами, як святий Єлисей.

Б. ПРОРОК АМОС

15 червня церква віддає честь пророкові Амосу. Відомості про нього можемо почерпнути у його пророчій книзі. Винятковим є те, що можна знайти його самого слова: «Я не пророк і не син я пророків, я був пастух і збирав сикомори». (Ам 7,14). Також є згадка у книзі пророка Амоса, а саме: «Господь узяв мене від овець, і сказав мені Господь: «Иди, пророкуй Моєму народові Ізраїлеві». (Ам 7,15).

Що ж стосується служби, то в стихирах на *Господи взиваю я*, пророка оспівано як «духовну зорю¹³⁵», саме навіть значення зорі може свідчити про те, що як зоря подає світло на землю вночі, так само і пророк Амос, видавав світло серед темряви, але не нічної, а нечестивої, гріховної. У другій стихирі пророк названий «уста Божі¹³⁶», це може свідчити про це, що лише з Божих уст може виходити істина, так само і з уст пророка говорила правда, чесність, хоч інколи і болюча слухати людям.

На каноні у першій пісні, пророк описаний дуже цікаво як «тайник Божий» та «нескверний і чистий Божий притулок»¹³⁷. Звісно ми знаємо, що та, яка вмістила в собі Бога - це Богородиця, але тут, мабуть, мається на увазі, що пророк вмістив в собі слова Божі, мудрість Господню, якою мав просвітити народ. У третій пісні пророка названо «стовпом Нового Завіту»¹³⁸, наголошуючи на нерозривності обох Завітів, Старого і Нового, та те, що пророки говорили не про неіснуючі речі, а якраз про те, що має відбутися. П'ята пісня канону дуже промовиста, каже, що «Умертвлених стрілою черевоугодництва ти

¹³⁵ Див. *книга мнїя. Мїцх іґнїй* // 56, б.

¹³⁶ Див. *книга мнїя. Мїцх іґнїй* // 56, б.

¹³⁷ Див. *книга мнїя. Мїцх іґнїй* // 53 б – 56 а.

¹³⁸ Там само.

впокорив»¹³⁹. Мабуть тим, хто перестав піклуватися про духовне, насолоджувався тілесним і тим, що проминає, він допоміг визволитися з цього.

Свято не є дуже популярне, навіть можна сказати, зовсім невеликим, але потрібно пам'ятати про того пророка, оскільки місце в історії спасіння він має.

3.10. ЛИПЕНЬ

А. ПРОРОК ЄЗЕКИЇЛ

21 липня церкви візантійського обряду спогадують пам'ять пророка Єзекиїла. Про покликання пророка можна дізнатися з його книги Єзекиїла 1,1-3¹⁴⁰. Він був сином священика Бузі, проживав у дуже скрутний та несприятливий час, а саме: в час розпаду Юдейської держави¹⁴¹.

Завдання пророка було складним, він піднімав на душі народ, хоч на той момент це було надзвичайно важко. Він хоче пояснити людям, що Бог ніколи їх не покине і навіть, не зважаючи на ті складні обставини, що склалися, Господь все одно про них пам'ятає і обов'язково навідається до свого народу, зробить їх новим насінням¹⁴². 18 глава книги Єзекиїла має дуже важливе та фундаментальне значення, тому, що розповідає індивідуальну відповідальність кожного для створення спільного блага¹⁴³. Також дуже важливим пророцтвом його було слово про воскресіння мертвих, яке він подає в символічному образі долини, повної

¹³⁹ Див. *КНИГА МННІЯ. Міцх і'нній* // 53 б – 56 а.

¹⁴⁰ Єз 1,1-3 «У тридцятому році, четвертому місяці, на п'ятий день місяця, як був я між вигнанцями над Кевар-річкою, відчинились небеса, і я побачив видіння Божі. На п'ятий день місяця, - це був п'ятий рік вигнання царя Йоахіна, надійшло слово Господнє до Єзекиїла, сина Вузі, священика, в землі Халдейській, над Кевар-річкою. І там була рука Господня над ним».

¹⁴¹ Див. Луцик І. *Життя святих*. Львів 2011, 402.

¹⁴² Див. Луцик І. *Життя святих*. Львів 2011, 403.

¹⁴³ Єз 18 «Хто праведен і творить суд і справедливість, на узвишсях не їсть, очей до бовванів дому Ізраїля не підводить, жінки ближнього свого не безчестить, до жінки під час спливу не наближається, нікого не утискає, заставу, що за борг узяв, звертає, здиства не чинить, убогому дає хліба, нагого одежею вкриває, на лихву не позичає і не бере відсотків, руки свої стримує від несправедливості, суди справедливі між людьми вирікає, у заповідях моїх ходить і суди мої пильнує, щоб їх виконувати по правді, - той праведен, і певно буде жити, - слово Господа Бога».

жив у час пророка Ісаї¹⁴⁷. Його книга має 7 глав, в якій він закликає ізраїльський народ до покути, погрожує карами всім тим, хто відступив від Бога¹⁴⁸. Він є пророком, що заступається за селян, Міхей виступає за них проти Єрусалиму, пророк про це каже дуже гостро панам і не боїться¹⁴⁹. Це можна читати в його книзі Міх 3,2-3¹⁵⁰.

Дуже гарними є вірші Міхея 6,3-4, де Господь наче сам запитує народ: за що вони з ним так вчиняють?¹⁵¹. Це наче слова зітхання самого Господа. Також потрібно згадати, що пророк дуже явно провіщає прихід Спасителя словами: «Ти ж, Вифлеме - Ефрато, занадто малий єси, щоб бути між тисячами Юди. З тебе вийде мені той, хто має бути Володарем в Ізраїлі, його походження із давніх-давен, з днів споконвічних» (Міх 5,1).

Що ж стосується служби цього пророка, то потрібно сказати, що в стихирах на *Господи взиваю я* теж згадується про це пророцтво, про яке пише вище, а саме: Міх 5,1, а якщо детальніше, то говориться, що «Князь прийде і спасе люди свої»¹⁵².

Наступна ж стихира говорить: «Біля престолу Божого стоячи, пророче, і радості сповняєшся і славу бачиш і їжею Божественною насолоджуєшся, веселощів і радості сповнений»¹⁵³. Бачимо глибокий зміст цієї стихирки, бо наголошується, що основним джерелом радості і веселощів є споглядання і перебування біля Божого престолу, чого вдостойся Міхей. Потрібно теж наголосити, що пророк був удостоєний трапези Господньої, оскільки в стихирі пише, що «їжею Божественною насолоджуєшся», можна розглянути це як

¹⁴⁷ Див. Луцик І. *Життя святих*. Львів 2011, 442.

¹⁴⁸ Там само.

¹⁴⁹ Див. Голман Я. *Книга пророка Міхея // Міжнародний біблійний коментар Т. III. Повчальні та пророчі книги / перекл. Реуцька Н. та ін. // Шманько Т. (ред) Львів 2018, 529.*

¹⁵⁰ Міх 3,2-3 «Вам, що ненавидите добро й любите зло; вам, що здираєте з них шкіру й тіло з костей їхніх, і що їсте народу мого тіло й лупите з них шкіру та ламаєте їхні кості й кришите їх, наче в горщику, немов у казані м'ясо».

¹⁵¹ Міх 6,3-4 «О мій народе, що я тобі зробив? Чим тебе скривдив? Відповідай мені! Я вивів тебе з Єгипетського краю і викупив тебе з дому неволі. Послав я був перед тобою Мойсея, Арона та Марію».

¹⁵² Див. *Мінея місячна*, святого пророка Міхея // *Мінея. Місяць серпень*, Москва: Типографія Києво-Печерської лаври 1893, 130 а.

¹⁵³ Там само.

аргумент на користь того, що пророк Міхей є великим заступником народу Божого¹⁵⁴.

У першій пісні канону святого пророка названо «Дзеркало воістину чисто Боже»¹⁵⁵. Дуже гарне порівняння, пророка до дзеркала, оскільки в дзеркалі ми завжди бачимо своє віддзеркалення, так само і пророк поданий тут як віддзеркалення Господа. Мабуть, тут є натяк на те, що люди, які слухали його, мали розуміти, що чують Бога. Також про це дзеркало є згадка у 8-й пісні. У 3-й пісні канону говориться, що: «Язик був тростиною Божественного Духа»¹⁵⁶, бо насправді основним знаряддям пророка є його язик, яким ніби тростиною він пише-проповідує людям слова Божі.

Потрібно наголосити на тому, що пам'ять цього пророка припадає на один день з передсвяттям Успіння Пресвятої Богородиці, тому автоматично займає другорядне місце в календарі. А до того, в цей день ще святкується поліселейне свято перенесення мощей святого Теодосія Печерського¹⁵⁷. В кого календар не є розширений, то, можливо, воно і не подається зовсім, а дехто просто може не зауважити цього пророка. Завдання церкви, пам'ятати і спонукати вірних до почитання цих святих, оскільки їх вклад у історію спасіння є колосальний і оминати цих осіб є неправильно.

Б. ПРОРОК САМУЇЛ

20 серпня наша церква спогадує пам'ять славного пророка Самуїла. Біографічні відомості про нього можна почерпнути з книги Сираха 46,13-20¹⁵⁸.

¹⁵⁴ Див. *Мінея*, Святого пророка Міхея // 130 б.

¹⁵⁵ Див. *Мінея*, Святого пророка Міхея // 131 б.

¹⁵⁶ Див. *Мінея*, Святого пророка Міхея // 132 а.

¹⁵⁷ Там само.

¹⁵⁸ Сир 46,13-20 «Улюблений Господом своїм Самуїл, пророк Господній, царство заснував і помазав князів над своїм народом. Ім'ям Господнім судив він громаду, тож і Господь до Якова навідався. За свою вірність об'явивсь він пророком: промовами довів, що в видіннях він - правдивий. До Господа могутнього він віз-вав, як вороги налягли з усіх-усюдів на нього, - приніс бо в жертву ссущє ягнятко. Отож Господь загримів із неба, в гуркоті великим дав свій голос почути. Він винищив тирських князів і всіх філістимлянських зверхників. А перед часом вічного спочинку засвідчив перед Господом та його помазаником: «Ні від кого не взяв я грошей, ні навіть сандалів пари» - тож ніхто його й не оскаржив. Ба навіть як заснув, то ще пророкував він, передсказавши цареві його кінець: він з-під землі озвався голосом у пророцтві, щоб стерти беззаконність люду».

Якщо говорити про службу цього святого, то потрібно сказати, що серед таких більших свят як Іллі чи Усікновення Івана Хрестителя, вона трішки губиться, оскільки не є ні бдінною, ні поліелейною, і по своєму рангу займає не таке провідне місце як попередні. Але це не означає, що про неї не слід говорити, тому трохи про цю службу.

Друга стихира на *Господи взиваю я* розповідає про подію з життя пророка, а саме: «Олією священною як священник намащуєш, і повелінням Божественним помазуєш царя»¹⁵⁹. Цей фрагмент можна знайти в Святому Письмі в книзі І Самуїла 10,1-4¹⁶⁰. В інших стихирах, Самуїла названо «Праведним суддею, що майбутнє пророкуєш людям, які грішать»¹⁶¹. Знаємо, що Господь настановив суддів в ізраїльському народі. Щоб вони виконували обов'язки, розсуджуючи справи народу. Зараз, в нашому часі, теж є судді, які б мали вирішувати конфліктні ситуації, але на превеликий жаль мала частина з них керується мораллю, Божим законом.

Дане свято має аж три тропарі, що є подиву гідне, бо більше двох ще навіть не траплялося, а дуже часто взагалі один, і то лише загальної служби. Він звучить так: «Дар прецінний даний був ти неплідній утробі і принесений в жертву, як всепалення благоприємне, Господеві своєму, послуживши Йому в преподобії і правді»¹⁶². Дуже глибокий текст, він нам розкриває повноту служіння і місії цього пророка. Завдяки йому люд має можливість чути спасенні слова Господа.

Також потрібно сказати і про кондак, слова якого: «Як дар прецінний перед зачаттям відданий Богові, і з дитинства Йому як ангел послужив еси, всеблаженний, і сподобився майбутнє провіщати»¹⁶³. Потрібно звернути увагу на ці слова, де пише, що перед своїм народженням Бог наділив його цією місією, навіть можна сказати ярмом, провіщати майбутнє. Хоча і не тільки, а також і бути

¹⁵⁹ Див. *Мінея місячна*, святого пророка Самуїла // *Мінея. Місяць серпень*, Москва: Типографія Києво-Печерської лаври 1893, 196 а.

¹⁶⁰ І Сам 10,1-4 «Тоді Самуїл узяв посудину з олією й вилив Саулові на голову, потім поцілував його й промовив: «Оцим Господь тебе помазав у князі над Ізраїлем, своїм народом! Прав, отже, над Господнім народом і визволь його з рук ворогів його навколо. Ось тобі знак, що Господь тебе помазав князем над своїм насліддям».

¹⁶¹ Див. *Мінея*, Святого пророка Самуїла // 196 б.

¹⁶² Див. *Мінея*, Святого пророка Самуїла // 197 а.

¹⁶³ Див. *Мінея*, Святого пророка Самуїла // 197 а.

останнім суддею в Ізраїлі. Самуїл часто названий «як ангел», це також може свідчити про місію посланця Господнього до людей, та того хто має йти перед Господом звіщаючи його слова.

На третій пісні канону дуже гарно пише: «Світле око воістину душевне мавши, бачиш далеке як теперішнє»¹⁶⁴. Знову ж таки цей текст ми зустрічаємо, хоча чули його і раніше в інших пророків. Важливо є те, що пророки не придумували якісь видіння чи щось інше, вони просто говорили те, що в часі має наступити, вони бачили це як теперішнє бачимо ми. Мабуть якраз оце «душевне око», про яке пише *тропарець* на каноні і давало змогу бачити це далеке, на відміну від тих, хто дивився лише фізичними очима.

Сучасна молодь може стати такою є дорогою в Божих очах, як і Самуїл. Вірність християнському обов'язку перетворює людину, це велика сила. В наш час з велика потреба у таких людях¹⁶⁵.

Потрібно сказати, що служба цього пророка як і інших є потрібна, оскільки кожна з них немовби продовжує і доповнює історію нашого спасіння. Не можна викидати одну чи іншу службу тільки через те, що немає текстів, або через малу значущість пророка. Всі вони творять одну велику картину і без якогось одного з уривків, навіть найменшого, ми не побачимо повноти її краси.

Також там можна знайти служби пророку Іллі та Даниїлу, що теж є дуже добре, бо люди мають доступ до цих свят. Ще дуже хорошою є *Мінея Святкова, УЩ КП*, оскільки там теж можна знайти дуже багато свят пророчих, правда, тих, які мають Литію чи Полієлей, але для пересічного дяка вона є коротшою книгою. Важче опрацьовувати *Мінеї місячні Почаїв*, через те, що вони церковнослов'янською мовою. Але в них свої переваги, тому що там є всі свята пророків, а також тексти набагато розширені ніж у цих мінеях українською мовою. З одного боку це добре, а з іншого виникає певна проблема з читанням та перекладом текстів, адже незважаючи на те, що церковнослов'янська мова

¹⁶⁴ Див. *Мінея*, Святого пророка Самуїла // 197 б.

¹⁶⁵ Див. Уайт Е. *Патріархи і пророки*. Київ 2004, 557.

досі вважається офіційною у греко-католицьких церквах (УГКЦ та в Мукачівській єпархії), нею служать нині дуже рідко.

ВИСНОВКИ

У цій магістерській роботі були досліджені літургійні служби пророків, що містяться у візантійських мінеях, а також розкрито питання яку роль і яке місце вони займають зараз у богослужбовому житті церкви. Також однією з важливих тем, які були розкриті у цій роботі є саме поняття: хто такі пророки, яка їхня роль у Святому Письмі? На прикладі деяких з них було розкрито їхню діяльність та основні теми їхніх пророцтв. Також було сказано про одну з найважливіших речей, можливо, те, як збуваються (здійснюються) слова старозавітних пророків у Новому Завіті, а саме: було вказано місця, де ці пророцтва збуваються, як вже було досліджено, що книга, яка найбільше насичена образами з пророцтв Старого Завіту – це остання книга канону Святого Письма, а саме – книга Одкровення.

Також бралась до уваги ще одна важлива тема, а саме - лжепророки, на що було виділено окремий підпункт, щоб описати це явище. Для кращого бачення цієї проблеми були наведені цитати зі Святого Письма, які чітко вказували на таких людей. Таке явище є поширеним у світі і тепер, можливо вже не як лжепророки, але як ті, хто маючи певну владу, вплив чи місію говорити до народу, чинять як ті лжепророки зі Святого Письма. Цей підпункт є теж дуже важливим у магістерській роботі, адже він актуальний у сучасному світі.

Підсумовуючи те, що було написано у цій магістерській роботі, треба сказати, що книги пророків як великих, так і малих, здійснюють певний коментар до історії Юдеї та Ізраїлю. Цей період часу пророки передають як знак Божого Суду і Божої милості, наприклад, подібне можемо читати у Йо 2,2, де він каже про «день темноти, день хмари і імлі», також про посуху, де він показує, що хоч Господь покарає людей, але все одно, з часом звільнить¹. Софонія, наприклад, розглядає падіння Ізраїлевих ворогів як знак того, що насувається страшний день

¹ Див. Пелікан Я. *Кому належить Біблія?* Київ 2011, 70.

Божого суду (Соф 1,10 -18)². Малахія, своєю чергою, звинувачує священників і народ за їхню непокору Богові, але все-таки, обіцяє їм добрий кінець³. (Мал 3,1)

Також важливою є тяглість обох Завітів: Старого і Нового. Коли поглянемо на сторінки пророчих книг, то видно, що їхні слова, то ніби нитка, яка пронизує два Завіти, ніби їхні слова, які збуваються в пізнішому часі.

Під час написання цієї магістерської роботи було опрацьовано кілька міней, а точніше, то це дослідження обмежилось такими літургійними джерелами, а саме: *Мінеї місячні Почаїв* та *Місячні мінеї XVII ст.* тексти яких фактично є калькою грецьких міней, а також з *Молитвослов* та *Мінеї Святкові, УПЦ КП*.

Потрібно сказати, що літургійні тексти цих свят у цих мінеях і вони досить обширні. Кожна служба пророків має певну «родзинку», яку можна відшукати у цих текстах. Опрацьовуючи їх, було досліджено, що кожна служба є цікавою, а саме: в них є дуже змістовні і гарні стихири, тропарі та інші тексти.

Було також проаналізовано тексти служб Йоана Предтечі, а їх, як відомо, є шість, оскільки Він дуже вшанований у літургійному житті церкви. Багато з цих свят є відомі, тексти яких широко використовуються на парафіях, але потрібно сказати, що *Молитвослов* («василіянка»), яка є дуже поширеним джерелом в нашій церкві не подає всіх його служб, за винятком Усікновення, Зачаття, Різдва Івана Хрестителя. З одного боку, це є добре, тому, що є можливість почерпнути з багатства цих текстів, а з іншого боку, можна поставити певне запитання: чому не можна зробити доступнішими тексти свят, наприклад пророків Єзекиїла, Аввакума, Ісаї? Адже тексти паримій цих пророків дуже популярними у літургійному житті церкви, вони використовуються на Вечірні, на VI часі у Великому пості, а також на Таїнстві вінчання, є дуже гарне звернення до самого пророка, у тропарі: «Ісає, ликуй, Діва мала в утробі і родила Сина Еммануїла, Бога й чоловіка»⁴, чи інших пророків, для святкування їх пам'яті.

² Див. Пелікан Я. *Кому належить Біблія?* Київ 2011, 72.

³ Див. Пелікан Я. *Кому належить Біблія?* Київ 2011, 72.

⁴ Див. *Требник*. Таїнство Подружжя // *Требник*. Видання Верховного Архієпископа Української Греко-Католицької Церкви 2001, 83.

Писавши, цю магістерську роботу, в першу чергу для себе було відкрито багато чого нового, навіть те, що кожен із пророків має написану таку службу. Багато тем з життя пророків, можна використовувати в сучасності, оскільки вони залишаються актуальними, спасіння своєї душі та народу, стосунки з Богом, громадою чи ближнім.

Проводивши своє дослідження, хочу сказати, що назагал те завдання, яке було поставлене, виконане. Звісно, це не можна і не потрібно вважати, досконалою роботою, оскільки, були певні труднощі, в першу чергу, у зв'язку з карантинном, тому що не було можливості потрапити до бібліотеки так, як би того хотілося. Але ця робота, є і в майбутньому може слугувати відправною точкою для подальшого дослідження теми пророків, їхніх служб у нашому, візантійському обряді.

Написана магістерська робота, має опис свят пророків, їхніх життєписів, найважливіших тем та точок їхніх проповідей, що в майбутньому може добре послужити для того, щоб це дослідження розширити. Гадаю, багато кому було б цікаво почитати тексти пророчих свят, якщо б вони були доступні, бо там можна почути багато речей, які потрібно пригадувати, бо хоч час пройшов від моменту їх проповіді, але ж стосунки з громадою, з суспільством, з ближнім, з Богом залишаються далі. Люди як були тоді так і є тепер, і ці слова є актуальні. Думаю, що їм було б цікаво почути про, що говорили пророки, знявши для них цю «завісу» давнього, показавши, що воно вже актуальне і сьогодні.

14. Мень А. *Ветхозаветные пророки* / упоряд. Воскобойников В. Ленинград 1991.
15. Мень О. *Як читати Біблію?* / перекл. Різун Т. Львів 2020.
16. *Мінея Святкова*. Київ: Видавництво УПЦ КП 2002.
17. *Молитвослов. Часослов – Октоїх – Тріодь – Мінея*. Рим – Торонто: Видавництво ОО. Василіян 1990.
18. Пелікан Я. *Кому належить Біблія?* / перекл. Морозова Д. Київ 2011.
19. *Православная энциклопедия*. Москва (по благословению Патриарха Московского и всея Руси Алексия II и по благословению Патриарха Московского и всея Руси Кирилла) (<https://www.pravenc.ru/>).
20. *Требник. Таїнство Подружжя // Требник*. Видання Верховного Архієпископа Української Греко-Католицької Церкви 2001.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Kantor M. *The Jewish Time Line Encyclopedia*. New Updated Edition 2004.
2. Андіньяк П. *Книга пророка Захарії // Міжнародний біблійний коментар* Т. III. *Повчальні та пророчі книги* / перекл. Реуцька Н. та ін. // Шманько Т. (ред) Львів 2018, 570-586.
3. Антоніні Б. *Экзегезис книг Ветхого Завета*. Москва 1994.
4. Бажанов Н. *Библейская энциклопедия*. Москва 2016. <https://azbyka.ru/> (8. 07. 2020).
5. Брюггеман У. *Пророческое воображение* / перекл. Корниенко С. Черкаси 2012.
6. Василів Р. *Книга пророка Авакума*. Івано-Франківськ 2005.
7. Вихлянцев В. *Пророк // Библейский Словарь: к русской канонической Библии Синодального перевода 1816-76 гг.* Москва-Коптево 1984-1994, 205.
8. Вихлянцев В. *Пророчествовать // Библейский Словарь: к русской канонической Библии Синодального перевода 1816-76 гг.* Москва-Коптево 1984-1994, 207.

9. Вихлянцев В. *Пророцица // Библейский Словарь: к русской канонической Библии Синодального перевода 1816-76 гг.* Москва-Коптево 1984-1994, 207.
10. Голман Я. *Книга пророка Міхея // Міжнародний біблійний коментар Т. III. Повчальні та пророчі книги / перекл. Реуцька Н. та ін. // Шманько Т. (ред) Львів 2018, 529–542.*
11. Граффі Е. *Книга пророка Малахії // Міжнародний біблійний коментар Т. III. Повчальні та пророчі книги / перекл. Реуцька Н. та ін. // Шманько Т. (ред) Львів 2018, 587-596.*
12. Даума Й. *Дорогами Ветхого Завета. Т. IV: Большие пророки / перекл. с нидерл. Михайлишин З. Черкасы, 2012.*
13. Джирланда А. *Ключ до Біблії: Старий Завіт / перекл. з іт. Смук П. Львів 2015.*
14. Дорожницький Д. *Празники церковного року.* Львів 2013.
15. Дукан Жак. *Стенание Земли Исследование Книги пророка Даниила / перекл. Макарцева И. Москва 1995.*
16. Катрій Ю. *Пізнай свій обряд.* Львів 2004.
17. Луцик І. *Життя святих.* Львів 2011.
18. Ля Кок А. *Книга пророка Даниїла // Міжнародний біблійний коментар Т. III. Повчальні та пророчі книги / перекл. Реуцька Н. та ін. // Шманько Т. (ред) Львів 2018, 442 473.*
19. *Мінея місячна. Місяць серпень Т. VIII: Москва: Типографія Києво-Печерської лаври 1893.*
20. Паллетье А. *Книга пророка Ісаї // Міжнародний біблійний коментар Т. III. Повчальні та пророчі книги / перекл. Реуцька Н. та ін. // Шманько Т. (ред) Львів 2018, 273-328.*
21. *Прийдіте поклонімся.* Львів: Видавництво Свічадо 2009.
22. Ростовский Д. *Житія святих. Т. III: IX Май.* Москва 1908.

23. Руїс Х. А. *Книга пророка Єзекиїла // Міжнародний біблійний коментар* Т. III. *Повчальні та пророчі книги* / перекл. Реуцька Н. та ін. // Шманько Т. (ред) Львів 2018, 395-441.
24. Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2012.
25. Соколов С. *Священне писання Старого Завіту*. Москва 1996.
26. Сторки А. *Иисус и политика противоставление властей* / перекл. Розенберг О. Черкаси 2008.
27. Теслюк Г. *Ставлення до влади Старозавітніх пророків // Християнин і світ* 2 (2010) <http://xic.com.ua/index.php> (20. 06. 2020).
28. Уайт Е. *Патріархи і пророки*. Київ 2004.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. *Антоніо Джирланда – Ключ до Біблії: Старий Заповіт, Витанія // Хто такі пророки?* <http://www.vytaniya.info/> (20. 06. 2020).
2. Артюхова Т, Королёв А. *Иоан Предтеча // Православная энциклопедия* <https://www.pravenc.ru/> (22. 06. 2020).
3. *Влчмч. Теодора Стратилата, Життя святих // Християнський календар* <http://ecumenicalcalendar.org.ua/> (7. 07. 2020).
4. Делятинський Р. *Єпископ Юліан Сас-Куїловський (1891-1899рр.): висока місія священничого служіння // Історія Станіславівської Єпархії (1885-1900рр.)* / (ред). Заборовський Я. Івано-Франківськ 2001, 43-61.
5. Див. Moses, *Encyclopedia // New Advent* <https://www.newadvent.org/>.
6. *Житие преподобного Феофана исповедника и творца канонов // Омская Епархия Русская Православная Церковь* <https://omsk-eparhiya.ru/> (1. 07. 2020).
7. *Зачаття Чесного і Славного Пророка, Предтечі і Хрестителя Господнього Івана // Сайт парафії Святої Ольги УГКЦ* <https://ugcc-stk.km.ua/> (1. 07. 2020).

8. *Исполнение ветхозаветных пророчеств в Новом Завете* // *Азбука веры*
<https://azbyka.ru/> (21. 06. 2020).
9. *Іоан Предтеча (Іван Хреститель)* // *Ближче до Бога*
<http://blyzhchedoboga.com.ua/> (22. 08. 2020).
10. *Книга Йоїла*. // *Got Questions. Your questions. Biblical Answers*
<https://www.gotquestions.org/Ukrainian/> (1. 07. 2020).
11. Лесько К. *Хто такий пророк?* 27 березня 2011 // CREDO <https://credo.pro/>
(20. 06. 2020).
12. Лозинський Н. *Біблійні пророцтва та біблійні пророки*. 2 червня 2014 // *Львівська Православна Богословська Академія* <http://lpba.org.ua/> (20. 06. 2020).
13. Лукашевич А. *Пророк Іеремія* // *Православная энциклопедия*
<https://www.pravenc.ru/> (22. 06. 2020).
14. Лявданский А. *Исаи пророка книга* // *Православная энциклопедия*
<https://www.pravenc.ru/> (22. 06. 2020).
15. *Мандрівка сторінками Книги книг* // *Vatican News*
<https://www.vaticannews.va/uk.html> (1. 07. 2020).
16. Милеант А. *Ветхий Завет о Мессии* // *Православная электронная библиотека* <https://lib.pravmir.ru/> (21. 06. 2020).
17. Москаленко Л. *Пророки як формат релігійного лідерства єврейського народу* // *Наука. Релігія. Суспільство* (2011) 128-133.
18. *Наум, пророк* 9 жовтня 2012 // *Древо откритая православная энциклопедия* <https://drevo-info.ru/> (3. 07. 2020).
19. *О последнем Святом Пророке Ветхого Завета Малахии, Библейские беседы* // *Храм Успения Пресвятой богородицы* <http://moyhram.org/> (6. 07. 2020).
20. *Пам'ять пророка Софонії* // *Православная энциклопедия Азбука веры*
<https://azbyka.ru/> (3. 07. 2020).

21. *Пам'ять святих апостолів із сімдесятьох: Іродіона, Агава, Руфа, Асинкрита, Флегонта і Єрмина* // Християнський портал <https://www.truechristianity.info/> (8. 07. 2020).
22. *Писание было дано, чтобы явить миру Христа* // Откровение для последнего времени <https://www.otkrovenie.de/> (20. 06. 2020).
23. *Пророк* // Біблійний словник // Уроки Біблії <https://bible-lessons.in.ua/> (20. 06. 2020).
24. *Пророк Божий Софонія* // Православная электронная библиотека Одинцовского Благочиния <http://www.odinblago.ru/> (6. 07. 2020).
25. *Пророк Малахия* 15 січня 2020 // Офіційний сайт Николаевского благочиния Мариуполя <https://lampada.in.ua/> (1. 07. 2020).
26. *Пророк Осия и его книга* // Офіційний сайт Николаевского благочиния Мариуполя <https://lampada.in.ua/> (1. 07. 2020).
27. *Святий Йоан Дамаскин*. 3 грудня 2020 // <https://credo.pro/> (22. 06 2020).
28. Сухенко Т. *Чи можна вірити пророцтвам?* 1 листопада 2018 // Спілка Православних журналістів <https://spzh.news/ua> (20. 06. 2020).
29. Шморгун Н. *7 червня за церковним календарем - третє віднайдення голови святого Іоанна Хрестителя*. 7 червня 2020 // Молодіжний буковинець <https://molbuk.ua/> (22. 06. 2020).
30. Юревич Д. та ін. *Даниил пророк* // Всемирная энциклопедия <https://w.histrf.ru/> (22. 06. 2020).

ДОДАТКИ

¹ Ім'я пророка	Дата народження і смерті	Період проповідування	Святкування в календарі візантійського обряду
Мойсей	1393-1273 рр. до Христа ²	XIII-XII ст. до Христа	4 вересня
Йона	783-743рр. до Христа	Припадає на час правління Єровоама II	22 вересня
Осія	784-744 рр. до Христа	Проповідував за часів Єровоама II, приблизно 60 років	17 жовтня
Йоїл	V ст. до Христа ³	V ст. до Христа	19 жовтня
Авдій	VI або V ст. до Христа	Проповідував тоді, коли і Амос, Міхей	19 листопада
Наум	VII ст. до Христа	Час проповідування був між 650-630 рр. до Христа	1 грудня
Аввакум	VI ст. до Христа	Близько 600 р. до Христа у південному царстві Юди	2 грудня
Софонія	V ст. до Христа	(640- 609 рр. до Христа) час правління Йосії	3 грудня
Агей	Близько VI ст.	(520 р. до Христа) час Дарія I	16 грудня

¹ Інформація для заповнення таблиці взята з Православної енциклопедії, електронне видання // <https://www.pravenc.ru/>.

² Див. Kantor M. *The Jewish Time Line Encyclopedia*. New Updated Edition 2004, 25, 34.

³ Див. Соколов С. *Священне писання Старого Завіту*. Москва 1996, 162.

Даниїл	VII-VI ст. до Христа	Час правління перських царів Дарія та Кира	17 грудня
Давид	1035 до Христа – 970 до Христа	1004 – 965 рр. до Христа	29 грудня
Малахія	Середина V ст. до Христа	Близько 450 р. до Христа	3 січня
Захарія Серповидець	VI– V ст. до Христа	(521- 485 рр. до Христа) час правління Дарія I	8 лютого
Агав	I ст. до Христа бл. 40-х р. Б.	I ст. до Христа	8 квітня
Єремія	Близько 650 р. до Христа	(625-585 рр. до Христа), час правління царя Седекії	1 травня
Ісаїя	VIII (765р.)-VII ст. до Христа	(742 р. до Христа) Пророкував протягом 40 років за царів Уззії, Ахаза, Єзекії, Йотама	9 травня
Єлисей	IX ст. – 790 р. до Христа	Почав свою діяльність після пророка Іллі	14 червня
Амос	VIII ст. до Христа – 745 р. до Христа	(783-743 рр. до Христа) час Єровоама II	15 червня
Ілля	X-IX ст. до Христа	Проповідував за правління царя Ахава	20 липня
Єзекиїл	621-569 рр. до Христа	(593-571 рр. до Христа) час	21 липня

		правління царя Йоахіна	
Міхей	740-670 рр. до Христа	(740-699 рр. до Христа) час Йотама, Ахава, Єзекії	14 серпня
Самуїл	1146 років до Христа		20 серпня
Іван Хреститель	Близько 6 р. до Христа - 30 р.	27 р. – до Хрещення Ісуса ⁴	Пам'ять відзначається 6 разів у році ⁵ і щовівторка

⁴ Див. *Іоан Предтеча (Іван Хреститель)* // <http://blyzhchedoboga.com.ua/> (22. 08. 2020).

⁵ Див. Катрій Ю. *Пізнай свій обряд*. Львів 2004, 390